

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Історичний факультет

Кафедра нової та новітньої історії

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи
бакалавра

на тему: «Домініони Британської імперії в Першій світовій війні:
компаративний аналіз»

Виконав: студент IV курсу
денної форми навчання
напряму підготовки (спеціальності)
032 «історія та археологія»
Косінов Вячеслав Сергійович

Керівник: к.і.н. Ченчик Д. В.

Рецензент: д.і.н., проф. Миколенко Д. В.

Харків – 2023

Зміст:

Вступ.	С. 3
Розділ 1. Домініони у 1914 – 1916 рр.: від Липневої кризи до завершення Дарданелльської операції.	
1. Внутрішня мобілізація та реакція суспільства в домініонах.	С. 14
2. Військовий та економічний внесок.....	С. 30
Розділ 2. Британські домініони в другій половині Першої світової війни.	
1. Участь домініонів у військових кампаніях 1916-1917 року.	С. 40
2. Ускладнення політичної та соціально-економічної ситуації в домініонах наприкінці війни.	С. 51
3. Завершальний етап та проблеми повернення до мирного життя.....	С. 62
Висновки	С. 67
Список використаних джерел та літератури.....	С. 71

Вступ

Початок Першої світової війни суттєво змінив владу та політику Британської імперії. Зокрема, такі домініони, як Австралія, Нова Зеландія, Канада та Південно-Африканський Союз відіграли важливу роль у конфлікті та брали активну участь у війні. Участь кожної з цих держав-домініонів у Першій світовій війні характеризувалася власними особливостями та унікальністю, а також відмінностями в їхньому політичному та економічному становищі. Тому важливим завданням є порівняльний аналіз дій та рішень кожного з цих домініонів на тлі загальної історії періоду.

Основна ідея цього дослідження полягає у вивченні механізмів мобілізації та призову в домініонах, дослідженні їхньої економічної залежності від Британської імперії, а також розгляді цілей і завдань домініонів у цій війні та порівняння їх мотивів участі та рівня залученості. Тому дослідження містить детальний аналіз відносин між Британською імперією та домініонами в контексті Першої світової війни. Воно буде зосереджене на аналізі різних аспектів взаємодії, включаючи економічну взаємозалежність, військові та політичні дії домініонів у цій війні, а також наслідки цих дій. Будуть детально розглянуті такі країни, як Австралія, Нова Зеландія, Канада і Південно-Африканський Союз та їхня роль у Першій світовій війні та їх загальний внесок у перемогу Антанти.

Актуальність. Тема цієї дипломної роботи це, зокрема, детальне вивчення території, що були контрольовані Британською імперією під час Першої світової війни. Це надзвичайно актуальний кейс для вивчення історії та міжнародних відносин як раніше, так і тепер. Масштаб подій Великої війни відображає широкі соціальні рухи та політичні зміни, що відбувалися в цей період, а також їх причини. Зосередження уваги на домініонах Британської імперії підкреслює специфіку воєн на різних континентах та їхній вплив на відносини між Британською імперією та її колоніями. Крім того, вивчення ролі домініонів дозволяє глибше зрозуміти дипломатичні відносини цього періоду та їхній вплив на подальші події у 20-му столітті.

Ця тема є ключовою для розуміння подій Першої світової війни та їхнього впливу на міжнародну політику в наступні десятиліття. Аналіз ролі домініонів Британської імперії у цих подіях є важливим елементом вивчення історії дипломатичних взаємодій та політики пам'яті.

Події Першої світової війни, що тривала з 1914 по 1918 рік, були надзвичайно масштабними і відіграли вирішальну роль у подальшій історії ХХ століття. Це був перший масштабний збройний конфлікт, який призвів до мільйонних жертв і спустошення країн-учасниць. Залучення територій, що перебували під контролем Британської імперії, таких як Австралія, Нова Зеландія, Канада та Південна Африка мало вирішальне значення і відіграло важливу роль у формуванні їхніх національних ідентичностей.

Вивчення домініонів Британської імперії у Першій світовій війні є темою, яка залишається актуальною і сьогодні, оскільки ці події мали значний вплив на політичні, економічні та соціальні структури сучасних держав. Розуміння внеску різних територій у Першу світову війну допоможе нам зрозуміти багато важливих аспектів їхньої історії та вплинути на їхній подальший розвиток. Це також розширить наше розуміння світової історії та розвитку міжнародних відносин у 20-му столітті.

Після закінчення Першої світової війни стало зрозуміло, що для забезпечення миру і стабільності у світі необхідна нова система міжнародних відносин. В результаті на Паризькій конференції 1919 року було засновано Лугу націй як першу спробу створити міжнародну організацію, яка б забезпечувала колективну безпеку та сприяла вирішенню міжнародних суперечок дипломатичними засобами. Але й поступова трансформація британської імперії та Співдружності стало прямим наслідком Першої світової війни і визначило подальший розвиток міжнародних відносин у ХХ столітті.

Об'єктом дослідження є участь британських домініонів в Першій світовій війні.

Предметом дослідження є вивчення форматів залучення країн-домініонів у Велику війну та порівняльний аналіз моделей їхньої участі протягом цього військового конфлікту.

Хронологічні межі: нижньою хронологічною рамкою виступає 1914 рік – Липнева криза та початок Першої світової війни. Верхньою ж рамкою є завершення війни 11 листопада 1918 року після підписання перемир'я .

Територіальні межі роботи охоплюють територію Австралії, Нової Зеландії, островів Самоа, Близького сходу, Західної та Центральної Європи, Канади (без домініону Ньюфаундленд і Лабрадор), а також Південноафриканського союзу.

Історіографія представлена працями як україномовних фахівців, так і західноєвропейських і американських. Найбільший акцент, звичайно, виділяється на англійські роботи, так як ми досліджуємо британські домініони і лівова частина досліджень написані саме англійською. Проте, ми не оминаємо боком і російськомовні роботи, а також праці французькою та німецькою мовами. Всебічне вивчення теми дозволяє нам глибше дослідити проблему.

На тему аналізу допомоги британських домініонів політичному альянсу, Антанті написано багато робіт. Тема доволі ґрунтовно досліджувалася більш ніж сто років, і продовжує відкриватися все і до наших днів. Для кращого історіографічного аналізу ключові роботи було розбито на декілька національних напрямів, а саме: статті фахівців по темі, радянська історіографія, американська (в тому числі канадська), західноєвропейська, а також новозеландська і австралійська історіографії.

До сучасної літератури можна віднести роботи шведського історика Петера Енглунда¹, який описував війну в багатьох картинах, з щоденників та спогадів солдатів (австралійців, канадців і новозеландців в тому числі). Саме в його роботі «Захват і биль битви: Перша світова в 211 епізодах» ми можемо епізодично прослідкувати головні події війни зі слів очевидців подій. Це гарна праця, яка розширила наші погляди на війну очима солдатів та їх

¹ Енглунд П. Захват і биль битви. Перша світова в 211 епізодах. Фоліо. 2016.

переживаннями. Також цінні праці інших європейських істориків¹, які писали про події в Галліполі, про повсякденні проблеми бійців² та мобілізацію на домініонах³. Дуже змістовні роботи з послідовним і логічним викладом інформації і, що важливо, без особистих оцінок тих чи інших подій. Ми зверталися також до багатотомних і більш змістовних робіт, зокрема до роботи Ернеста Скотта⁴, який писав про Австралію у війні, суспільні настрої, підтримку населення та противників мобілізації. Саме у нього ми знайшли схожі і різні риси вступу у війну як Нової Зеландії, так і Австралії. Праця Ернеста Скотта стала основою для вивчення ситуації в Австралії напередодні та під час війни.

Про АНЗАК писав Білл Геммедж⁵; у його роботах ми бачимо опис сумної долі вояків. Він висвітлював питання щодо втрачених років бійців австралійських корпусів, про хоробрість і вдачу бійців у шляхах. Також ми досліджували дві важливі праці Харпера^{6 7} про битву при Пашендейлі та інші важливі внески новозеландських корпусів у перебіг світової війни. Автор надає цікаві оцінки злагодженої і не дуже роботи бійців АНЗАК на Західному фронті та на Галіполійському півострові. Інформацію про Нову Зеландію, їх внесок в перемогу, ситуацію вдома, гарно описував МакГіббон^{8 9}. Не зважаючи на свою тематику дослідження, орієнтовану більше на Нову Зеландію, автор часто дає порівняльні характеристики австралійським та новозеландським бійцям впродовж війни, зокрема, він звертав увагу на особливу вдачу корпусу АНЗАК

¹ Bean C. The Story of ANZAC from the outbreak of war to the end of the first phase of the Gallipoli Campaign, May 4, 1915. 1945.

² Beckett I. The Making of the First World War. Yale University Press. 2012.

³ Bell I. Australian Army Mobilisation in 1914. Australian Army History Unit Occasional Paper Series.

⁴ Scott E, The Official History of Australia in the War of 1914-1918, Vol. XI, Australia during the War, University of Queensland Press with the Australian War Memorial, St Lucia, 1989, p. 36; C.E.W. Bean, The Official History of Australia in the War of 1914-1918, Vol. I, The Story of Anzac, University of Queensland Press with the Australian War Memorial, St Lucia, 1981.

⁵ Gammage, B. The broken years: Australian soldiers in the Great War, Melbourne University Publishing, Carlton, Vic. 2010

⁶ Harper G. Enzed J. : The New Zealand Soldier in the First World War 1914–1918. Auckland: Exisle Publishing.

⁷ Harper G. Massacre at Passchendaele: the New Zealand story, 2000.

⁸ McGibbon, Ian, ed. (2000). The Oxford Companion to New Zealand Military History. Auckland: Oxford University Press.

⁹ McGibbon I. The Shaping of New Zealand's War Effort, August–October 1914. In Crawford, John; McGibbon, Ian (eds.). New Zealand's Great War: New Zealand, the Allies & the First World War. Auckland: Exisle Publishing. 2012. P. 65.

та їх мобільність. Статті фахівців це широка частина нашої історіографії, тому перерахуємо серед них декількох авторів і їх роботи. Серед тих, хто займався канадським питанням, це Смітт Н.¹, Марті С.² та Дін О.³. Названі історики займалися переважно канадським питанням, але деякі їхні статті і ідеї орієнтовані на Британську імперію. Вони висвітлювали різні напрями участі домініонів у війні, але ми зверталися саме до думок, які панували серед населення домініону, реакція на мобілізацію та лояльність народу до влади. Дуже корисним для нас було розуміння того факту, чому канадське суспільство розділилося на тих, що активно йшли воювати, а інші не мали жодного бажання і до чого тут було їхнє походження.

Радянську історіографію нашого дослідження представляють такі науковці, як Тішков В. А.⁴, який стисло описав і передав настрої людей і їх відношення до війни, а також Лан В.⁵, у якого можна дослідити стан речей після перемоги над Троїстим союзом. Цих двох авторів об'єднує глобальна картина історії Канади та ретроспективний погляд у тогочасне майбутнє домініону, його місце серед інших народів світу та внесок у війну. Звичайно, якщо це радянська історіографія, то ми вбачаємо в тексті багато посилань і натяків на соціалізм, на варіанти розвитку подій, на особисті думки і переживання радянських істориків.

Важливі думки про канадських добровольців ми можемо знайти у Годфроя⁶. Автор порівнює добровольців з регулярною армією Британської імперії протягом всієї війни, виділяє свої плюси та мінуси у кожній, а також ділиться думками про підготовку канадських солдатів до війни на іншому

¹ Encyclopedia 1914–1918. Smith N. Between Acceptance and Refusal - Soldiers' Attitudes Towards War (Canada). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/between_acceptance_and_refusal_-_soldiers_attitudes_towards_war_canada (дата звернення: 10.05.2023)

² Encyclopedia 1914–1918. Marti S. Dominions' Military Relationship to Great Britain 1902-1914 (British Dominions). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/dominions_military_relationship_to_great_britain_1902-1914_british_dominions (дата звернення: 10.05.2023)

³ Encyclopedia 1914–1918. Dean O. Warfare 1914-1918 (Canada). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/warfare_1914-1918_canada (дата звернення:)

⁴ Тишков В.А. История Канады. Москва: Мысль, 1982. 268 с.

⁵ Лан В.И. От Первой до Второй мировой войны. Москва: Наука, 1975. 495 с.

⁶ Godefroy A. For freedom and honour? The story of the 25 Canadian volunteers executed in the First World War, Nepean: CEF Books. 1998

континенті. Ці особисті думки і враження автора стали важливими для нас, бо ми ще більше і більш глибоко ознайомились з умовами життя солдатів на війні, а також певні нюанси мобілізації. Схожу роботу бачимо і у Хорнда¹, але він описує більше шлях до того, що призвело і змусило домініон вступити у війну, а також свої ретроспективні думки у майбутнє та яким його уявляли тогочасні сучасники. Цікаво, що після битви при Віммі-Рідж, канадська думка схилилася до автономії від метрополії, на що автор теж наголошує.

Отже, ми можемо впевнено виділити, що історіографія нашої роботи не пригнічена якимись конкретними прив'язками. Серед авторів є радянські історики, канадські, американські, новозеландські, британські, французькі, австралійські, бельгійські та вітчизняні. Такий спектр авторів є гарним показником, що завдання і мета роботи будуть вивчені з різних кутів зору. І що важливо ще, у нас немає територіальної прив'язки до авторів, всі вони несуть ту частину інформації, яку можуть нам передати, не забираючи собі лаври слави чи особливої уваги нас як дослідників, автори є рівними серед рівних. Історіографічних матеріалів у роботі використано доволі багато, про що свідчить наш список літератури, вона хронологічно розподіляє періоди всієї війни до кожного домініону, але в цьому списку ми виділили основні роботи та авторів, які надавали широке розуміння до поставленої проблеми, мети та цілі роботи, а також ті, що потребували уточнення. Зокрема, про порівняльний аналіз ставлення до війни у домініонах та суспільстві, залучення до бойових дій далеко від дому, процес мобілізації та повернення до нормального життя після війни. Варто зазначити, що у нашій роботі не використано української історіографії, але є радянська. Це визвано тим, що української історіографії по цій темі обмаль.

Аналіз джерел. Найважливішими джерелами роботи є документи офіційного походження. Серед них, зокрема, записи різних важливих засідань, які зберегли, записали, і до яких є вільний доступ. Нами було використано

¹ Hornd B. The Canadian Way of War: Serving the National Interest. Toronto: Dundurn Press Ltd., 2006. 408 p.

кілька джерел, серед них П'ята сесія дванадцятого парламенту¹, яке відбулося в 1914 році, і на якому вирішувалися дуже важливі питання майбутнього домініону Канада. Також важливим джерелом є записи департаменту національної безпеки². Промови і дебати стали для нас одним з найкращих матеріалів, через те, що це політичні ігри, які збереглися для нас в живому вигляді. Спостерігаючи за канадськими чи, скажімо, австралійськими або новозеландськими^{3 4} політиками, ми тонко визначали, яка партія більш схильна до підтримки метрополії, а яка тяжіла більше до самостійності домініону і була проти військових дій та жертв серед свого населення⁵. Цікаву і корисну інформацію про нагородження британських військ ми знайшли на сайті Національного архіву Великої Британії⁶.

Наступну групу використаних джерел можна умовно розділити на декілька груп. Це мемуари свідків і учасників подій, зокрема це німецький адмірал фон Тірпіц⁷, який надав важливі свідчення щодо тихоокеанської німецької ескадри, Ернст Юнгер, який у своєму безсмертному творі зокрема згадував успіхи новозеландців та канадців на Західному фронті⁸, також німецький професор фон Зедліх⁹, який став свідком несправедливого відношення що до німців в Австралії під час війни. Корисними стали спогади Алекса Страчана, який особисто брав участь у війні, в рядах 43-го батальйону¹⁰.

¹ Report of the Militia Council, 1914, Sessional Papers, 1915, no. 35, p. 57.

² LAC, Records of the Department of National Defence (RG 24), 10-47E, v. 1843, Scott to Secretary, Office of the High Commissioner, 3 September 1930; Sharpe, C.A. : Enlistment in the Canadian Expeditionary Force 1914-1918. A Regional Analysis, in: Journal of Canadian Studies 18/4 (1983-84), pp. 17-19.

³ "Copper trail" contest. New Zealand Herald, volume IV, issue 16908, 22 July 1918, page 4. url: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/ep19180708.2.19> (дата звернення: 27.08.2022).

⁴ 16. Lady Liverpool's appeal. Hawera & Normanby Star, volume LXVIII, issue LXVIII, 7 August 1914, page 5. url: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/hns19140807.2.17.33> (дата звернення: 27.08.2022).

⁵ Canada and the First World War. Library and Archives Canada; Library and Archives Canada. The 2nd Battle of Arras; Library and Archives Canada. The Battles of the Somme; War Diary, 4th Canadian Infantry Brigade. RG 9, series III, vol. 4881, folders 236-239; RG 9, series III-D-3, vol. 4033, folder 3, file 1.

⁶ The national archives. British military campaign and service medals. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/british-military-campaign-and-service-medals/> (Дата звернення: 14.05.2023)

⁷ Тирпіц А. Воспоминания / пер. с нем. В.Я. Голант. Москва: Воениздат, 1957. 526 с.

⁸ Юнгер Е. В стальных грозах. Издательство 21. 2014

⁹ George von Zedlitz arrives in Wellington. Ministry for Culture and Heritage). URL: <https://nzhistory.govt.nz/page/george-von-zedlitz-arrives-wellington> (дата звернення: 27.08.2022).

¹⁰ Alex Strachan, 43rd Battalion, War diary of 43rd Battalion. RG 9, series III-D-3, vol. 4938, file 434.

До мемуарів і спогадів слід звертатися з недовірою і опаскою, тому що часто ці джерела є однобічними та не розкривають іншу сторону питання. Проте, як свідчення тих, хто застав ці події, вони є дуже цінними для науковців, а тому у нашій роботі мемуари свідків згадуються доволі часто. Це документи особистого характеру.

Важливими джерелами для нас є також архівні матеріали, тобто документи офіційного характеру. В процесі роботи ми дослідили, зокрема, канадські архіви по темі війни. Офіційні джерела також продовжуються публіцистичними матеріалами – промови прем'єр-міністрів¹ та головнокомандуючих, парламентські дебати в Канаді та Британії. Це особливий вид джерел, тому що вони відображають думку безпосередніх учасників. Що до засідань партій² та різних громадських організацій, зокрема і ветеранських, то цінні данні мають пропагандистські матеріали, а саме тогочасні статті з газет, які інформували населення з перших рук³, а також безпосередньо записи цих засідань і збережена інформація з перших вуст від очевидців.

Статті в ЗМІ це особливий і важливий вид джерел, тому що він розділяє одразу і суспільні настрої, витоки різної пропаганди, тогочасні ідеї і заклики. В газетах ми також знаходили цінну для себе інформацію, наприклад, відношення британських солдат до новозеландців і індіанців, де був характерно виражений расизм.

Тому під час роботи використовувались публікації у Новозеландському геральді⁴, де йшла мова про допомогу бельгійцям та союзникам від Нової Зеландії⁵, та про підтримку солдатів на фронті⁶. Важливим було звернення

¹ Borden R. A Biography. 2 vols. Toronto. Macmillan. 1975.

² Canada. House of Commons, Debates, 12 January 1910.

³ Regulations for the Canadian Medical Service, 1910, Ottawa: Government Printer, 1910; Montreal Star, August 10th, 1914;

Canada's Army: Waging War and Keeping the Peace. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 2002; Gibbs P. All of Vimy Ridge Cleared of Germans. The New York Times.

⁴ "Copper trail" contest. New zealand herald, volume lv, issue 16908, 22 july 1918, page 4. URL: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19180708.2.19> (дата звернення: 27.08.2022).

⁵ "Crumb Card fundraiser". Ministry for Culture and Heritage. updated 19-Dec-2014. URL: <https://nzhistory.govt.nz/media/photo/crumb-card-fundraiser> (дата звернення: 27.08.2022).

⁶ "Fundraising poster for soldiers". (Ministry for Culture and Heritage), updated 19-Dec-2014. URL: <https://nzhistory.govt.nz/media/photo/fundraising-poster-soldiers> (дата звернення: 27.08.2022).

першої леді Ліверпуля до населення Нової Зеландії¹, а також записи в газетах в перші дні війни². Окрім цього, важливі публіцистичні джерела мають цифрові колекції бібліотеки Нової Зеландії та Австралії^{3 4}. До цього роду інформації ми підходили з оглядом на те, що преса це не лише однобічне джерело, а скоріше ретранслятор тогочасного голосу народу. Преса та заклики часто мають пропагандистський характер та вузьке інформативне поле. Але, тим не менш, для нас як науковців це джерело є невід'ємним.

Очевидцями подій також були фотографі, через чиї фото ми можемо дослідити ту чи іншу ситуацію чи конкретно час. У нашій роботі це, зокрема, брати-фотографи Керр⁵. Фотографії є вкрай важливим джерелом для вивчення нашої теми, особливо від незалежних фотографів та аматорів.

Отже, існуюча джерельна база дає можливість достатньо повно та об'єктивно дослідити поставлену проблему. Різні погляди на війну, від очевидців та політиків, до преси, і саме ця різнобічність проблеми приваблює до себе. Джерела дають можливість аналізувати ті рішення та дії, що впливали на бурхливий розвиток подій того часу, а саме тому для нашої роботи вони є безцінними. Аналіз джерел позує, що база для дослідження є, і вона досить гарно і довго вивчалася істориками в усьому світі. Проблема вступу британських домініонів у війну, їх схожі риси – це одна з найважливіших деталей цих країн на шляху до своєї пізнішої незалежності.

Метою дослідження є порівняння форматів залучення домініонів у війну та наслідки цих рішень.

Відповідно до поставленої мети визначені **завдання** нашого історичного дослідження:

¹ Lady liverpool's appeal. Hawera & normanby star, volume lxxviii, issue lxxviii, 7 august 1914, page 5. URL: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/HNS19140807.2.17.33> (дата звернення: 27.08.2022).

² "Governor's Proclamation". The New Zealand Times. 6 August 1914. URL: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZTIM19140806.2.7.1> (дата звернення: 27.08.2022).

³ From the State Library of Victoria's Newspapers Collection

⁴ The Herald, 5 August 1914, p12. From the State Library of Victoria's Newspapers collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/australias-first-gun> (дата звернення: 26.08.2022).

⁵ Kerr Brothers, photographer c 1914-1918. Accession number: H99.100/67. From the State Library of Victoria's Picture's collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/soldiers-marching-down-collins-street-during-world-war-i> (дата звернення: 25.08.2022).

- Зрозуміти суспільні настрої та ставлення в домініонах до війни в іншій частині світу;

- Дізнатися про економічні підстави вступу у війну та економічну залежність домініонів перед метрополією;

- Дослідити результативність скоординованих дій спільно з французькими, британськими та бельгійськими військами та головні битви домініонів;

- Проаналізувати, чи вступ у війну домініонів – це була необхідність, або можливість добитися для себе більшої самостійності у вирішенні зовнішніх і розширення внутрішніх питань;

- Розглянути умови виходу з війни усіх домініонів та оцінити їх важливий для себе результат;

- Пояснити вплив війни на настрої населення в домініонах;

Методологія та методи дослідження.

В якості методології дослідження автор використовував таку теорію міжнародних відносин, як соціальний конструктивізм, яка спирається на позицію, що сприйняття та інтерпретація соціальних реальностей, включаючи політичні міжнародні структури та норми, формуються шляхом соціальних взаємодій та процесів соціалізації. Відповідно до соціального конструктивізму, ідеї, спільно створені акторами, визначають їхні можливості та обмеження, а також формують динаміку міжнародної політики. Тому спільна ідентичність домініонів відіграла ключову роль під їхнього залучення до Першої світової війни на боці метрополії.

Для реалізації виконання поставлених завдань ми використовували такі методи: методи порівняння, аналізу, метод причинно-наслідкового зв'язку, історико-генетичний метод, діахронний, синхронний та критичний методи. Завдяки методу порівняння та аналізу, ми виділили ті домініони і країни, які нас цікавлять в контексті дослідження, а саме Велика Британія, Нова Зеландія, Австралія, Південноафриканський союз та Канада, зіставили данні, провели аналіз та отримали потрібну нам інформацію, зокрема про різну реакцію на

події Першої світової війни та їх вплив на кожну країну окремо та на загальну історію. Так, як наша головна мета це компаративний аналіз, то ці два методи стали основними в нашому дослідженні. Метод причинно-наслідкового зв'язку теж схожий на попередні два. Завдяки ньому ми розглянули наслідки мобілізації військ в домініонах, їхню економічну залежність від Британії, а також наслідки їхньої участі в війні. Ми звертали увагу на основні події війни і їх перебіг як наслідок, а також зверталися до статистики, доповідей та інших корисних джерел. Історико-генетичний метод, а також діахронний та синхронний метод стали у нагоді для вивчення всього періоду війни. За основу брався певний домініон та умови, в яких він був до війни, і завдяки цьому ми змогли простежити історичні зміни держави та суспільства протягом всього часу дослідження та особливо порівняти ті базиси, які були в 1914 році, та як вони трансформувалися в 1918. Тобто метод допоміг нам проаналізувати, які зміни відбулися з цими країнами під час війни, які фактори на них вплинули, та які наслідки ці зміни мали для подальшого розвитку країн. Це дозволило визначити спільні та відмінні риси їхньої участі у війні, що може допомогти у розумінні взаємовідносин між домініонами та Великою Британією на початку ХХ століття. І звичайно критичний метод, який ми використовували для аналізу джерел та історіографії нашого дослідження. Цей метод дозволив нам порівняти різні джерела та дані, аналізувати їх під різними кутами зору та оцінити їх надійність і релевантність. Тобто, метод допоміг нам більш детально збирати ті джерела, які нас цікавлять, а також критично інтерпретувати їх.

Наукова новизна. Ця тема активно досліджувалася науковцями вже понад ста років через свої особливості. Тема обіймає декілька незалежних (на сьогоdnішній момент) країн, тобто, це окрема історія кожної держави і її вивчали науковці особливо детально. Слід зазначити, що:

- зібрана і систематизована історіографія істориків з різних країн і континентів на одну тему – компаративного аналізу британських домініонів в Першій світовій війні та був проведений глибокий аналіз проблеми. До аналізу

ми також взяли різноманітні джерела, від фотографій заворушень на вулицях Австралії, до медичних книжок придатності канадських воєнкомів та відгуки про солдатів метрополії від солдатів по той бік окопів з перших вуст.

- уточнені головні мотиви боротьби домініонів у війні, кризові явища в середині їх суспільств та економік, а також ті загрози, які несли для кожного домініону німецькі сили.

- з'ясовано значення війни для домініонів Великої Британії як визначального етапу до здобуття подальшої самостійності або незалежності, а разом і з цим – розвиток економічних і дипломатичних відносин країн.

- досліджено процес виходу країн з війни та проаналізовано стан ветеранів під час їх повернення до мирного життя.

Апробація дипломної роботи проводилася на засіданні гуртка Міжнародних відносин у травні. Структура роботи – доповідь на тему «Канадський експедиційний корпус у Першій світовій війні».

РОЗДІЛ I. Домініони у 1914 – 1916 рр.: від Липневої кризи до завершення Дарданелльської операції.

1.1. Внутрішня мобілізація та реакція суспільства в домініонах.

На початку Першої світової війни ситуація в усіх домініонах була напруженою та складною. Війна в Європі була для жителів Південно-Африканського Союзу, Канади, Нової Зеландії та Австралії чужою, далекою. Тим не менш, метрополія отримала велику підтримку залежних від неї держав. Серед населення зароджувалися різні думки, особливо коли справа пізніше дійшла до загальної мобілізації. Всі події були дуже напружені, тому що мобілізація потребувала наче плати лише однієї зі сторін – домініонів, а ті, в свою чергу, задавалися справедливим питанням: що отримають вони за таку ціну – за десятки та сотні тисяч вбитих, скалічених війною солдатів, жінок, дітей, за погублену економіку та велику паузу в розвитку? В кожному з названих домініонів все відбувалося по-своєму, через що потрібно розглянути кожну державу окремо.

Ситуація з мобілізацією в Канаді (не враховуючи провінцію Ньюфаундленд), була не простою. Канадці уважно стежили за погіршенням новин з Європи 1914 року, але мало хто передбачав конфлікт, який виник у результаті. Незважаючи на поширеність, особливо в англійській Канаді, військової громадської культури, імперської музики та патріотичних образів, Канада виявилася неготовою, коли Британія оголосила війну 4 серпня й автоматично втягла Канаду в конфлікт.

З невеликим населенням країни в 8 мільйонів було лише кілька тисяч професійних військових, яких, через їх формальну непотрібність, деякі політики називали «неробами»¹. Існувало погано фінансоване, нерівномірно навчене, але компетентне ополчення чисельністю близько 77 000 осіб. Без призову не було великого контингенту громадян з військовим досвідом, яких призвали б на службу за мобілізацією. Два застарілих військових кораблі,

¹ Encyclopedia 1914–1918. Dean. O. Warfare 1914–1918 (Canada). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/warfare_1914-1918_canada (Дата звернення: 08.01.2023)

кілька сотень матросів, відсутність авіації та невелика важка промисловість завершували картину.

На міністра міліції С. Х'юза (того самого, який назвав військових Канади неробами) покладалася велика задача, а саме: в короткі терміни мобілізувати добровольчу армію в країні, яка ніколи не містила значних збройних сил і не відзначалася войовничим духом. Армію потрібно було не лише створити, а й забезпечити озброєнням та бойовою технікою, спорядженням та зв'язком, налагодити медичне обслуговування. Солдата необхідно було одягнути, взути і нагодувати. Зрештою, військові контингенти слід транспортувати через всю Атлантику на британські острови. За свідченням сучасників, проблеми були колосальними¹. «There were no army boots, no tunics, no horses, no war chest»².

Завдяки активній і плідній праці Х'юза, громадська думка дещо заспокоїлася, тому що на очах Канади зароджувалася справжня, професійна армія зі складним відбором, до лав якої потрапити було великим досягненням. Він організував полігони, де одразу почали практикуватися понад 35 тисяч чоловік, а інші завдання з їжею і формою вдало делегував, тому канадські бійці вже дуже скоро мали форму не гіршу від англійського чи німецького зразка.

Лєвова частка набраних військових були англomовними, що свідчило про те, що саме переселенці з Англії, або тісно пов'язані з нею люди, активно йшли до лав збройних сил. Більшість франкомовних добровольців приїхали з району Монреалє, хоча значна кількість добровольців була також з Квебеку та Східного Онтаріо. Точність встановити важко, оскільки в атестаційних документах добровольці не вимагали вказувати свою рідну мову³. Отже, франкомовні канадці відкликалися на поклик метрополії значно гірше.

Вільям Педен, рядовий з 8-го батальйону згадував, що його оточували здебільшого англійські канадці, вихідці з Британської імперії, і часто вони були

¹ Black R. General The Honorable - Sam: An Uncensored Character-Sketch of the Minister Militia / R. Black // Maclean's Magazine. 1915. January. Pp. 38–40. URL: <https://archive.macleans.ca/article/1915/01/01/general-the-honorable-sam> (Дата звернення: 08.01.2023)

² Там само.

³ Encyclopedia 1914–1918. Dean. O. Warfare 1914–1918 (Canada). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/warfare_1914-1918_canada (Дата звернення: 08.01.2023)

старші за віком, ніж та невелика частина французьких бійців¹. Поклик англомовних канадців був зрозумілим – це допомога своїй Батьківщині, вони відчували поклик приєднатися до війни набагато більше, ніж переселенці з Франції.

Тенденція британців, які народилися у Великій Британії, вступати на військову службу в найбільшій кількості (у порівнянні з іншими націями), зберігалася протягом усієї війни, і надзвичайні 48,5 відсотка з 470 000 чоловіків призовного віку, що народилися в домініоні, були зараховані до складу Канадських експедиційних сил (CEF). Лише в листопаді 1918 року солдати канадського походження становили 51,4 відсотка з майже 620 000, які служили в CEF, ця цифра включала призовників².

Залучення франкомовних канадців дуже важко підрахувати з великою точністю. Лише один піхотний батальйон, 22-й, був сформований франкомовними канадцами і служив на фронті. Більшість франкомовних волонтерів приїхали з району Монреалю, хоча значна кількість добровольців була в Квебеку, західному Квебеку та Східному Онтаріо. Точність встановити важко, оскільки в атестаційних документах добровольців не вимагали вказувати свою рідну мову. Цілком імовірно, що щонайбільше 50 000 франкомовних - менше 8 відсотків CEF – одягли військову форму, число, яке включало також призовників, залучених у 1918 році³. В цей час, на момент мобілізації, в Канаді почали з'являтися політичні, культурні, аграрні, робочі та економічні проблеми, і франкомовні канадці, здебільшого, звернули свій погляд саме на ці внутрішні проблеми, а не на чужу, як вони вважали, війну.

У липні 1915 року, коли два військові контингенти вже були за кордоном, було сформовано більше підрозділів, Оттава встановила дозволена чисельність CEF у 150 000 чоловік. Надзвичайно значні втрати канадців навесні під час

¹ Granatstein J. Hillmer N.(eds.): *Battle Lines. Eyewitness Accounts from Canada's Military History*, Toronto 2004, p. 110-111/

² Holt R. *Filling the Ranks. Recruiting, Training and Reinforcements in the Canadian Expeditionary Force 1914–1918* (thesis), University of Western Ontario 2011, p. 283.

³ Durflinger S. *French Canada and Recruitment during the First World War*, issued by Canadian War Museum. URL: <https://www.warmuseum.ca/learn/dispatches/french-canada-and-recruitment-during-the-first-world-war/#tabs> (дата звернення: 16.01.2023)

Другої битви за Іпр показали, що буде потрібна додаткова людська сила в безпрецедентних масштабах, і що політика добровільної служби, яку пропонували в 1914 році, не працює, швидкого припинення вогню не буде. У жовтні Борден збільшив контингент Канади до 250 000; до нового року ця цифра зростає до 500 тис. Це було майже непідйомним числом на добровільних засадах із населенням менше восьми мільйонів. Протягом кількох місяців добровільний набір до канадських піхотних батальйонів значно сповільнився¹.

Безробіття було високим у 1914-1915 рр., і це, можливо, спонукало спочатку великий потік військовослужбовців, особливо з економічно проблемної Західної Канади. До 1916 року бурхливі промислові та сільськогосподарські економіки, що розвивалися під час війни, разом забезпечили канадцям інші варіанти, і роботодавці конкурували з офіцерами, які вербували за наявну в Канаді робочу силу. Ті, хто бажав стати волонтером, уже зробили це; решту довелось переконати — або змусити. Настрої населення щодо мобілізації погіршувалися.

Після загальнонаціональних спалахів патріотизму в серпні 1914 року франко-канадська підтримка війни почала зменшуватися. Серед франко-канадців існувала традиція підозрливості і навіть ворожості до Британської імперії, і, хоча вони симпатизували Франції, союзнику Британії, небагато франко-канадців були готові ризикувати своїм життям, захищаючи її. Зрештою, протягом понад століття після британського завоювання Нової Франції в 1760 році Франція не виявляла жодного інтересу до добробуту франко-канадців. У Північній Америці *les Canadiens* вижили та вирости, залишаючись культурно яскравими без підтримки Франції. До 1914 року, хоча освічена еліта Французької Канади сповідувала певну культурну спорідненість, більшість франкоканадців не ототожнювали себе з антиклерикальною та охопленою скандалами Францією.

¹ Durflinger S. French Canada and Recruitment during the First World War, issued by Canadian War Museum. URL: <https://www.warmuseum.ca/learn/dispatches/french-canada-and-recruitment-during-the-first-world-war/#tabs> (дата звернення: 16.01.2023)

Коли пропагандистська місія французького уряду відвідала Квебек у 1918 році, Анрі Бурасса, ідеолог франко-канадського націоналізму, виступав за Французьку Канаду, коли писав про іронію французів, які намагалися змусити їх принести жертву Франції, про яку Франція ніколи не думала турбуватися, щоб захистити Французьку Канаду. Коротше кажучи, ні Франція, ні Британія не були «батьківщиною», яка зберігала вірність франко-канадців. «Патріотичний» заклик до зброї пролунав нанівець. Канадське суспільство було поділене мобілізацією навпіл.

Коли Борден у 1914 році пообіцяв, що в Канаді не буде призову на військову службу, він також стверджував, що Канада надасть будь-яку робочу силу, необхідну для перемоги у війні. Уряд розпочав розробку Закону про військову службу. Багато англо-канадців привітали цей крок як військову необхідність, а також як засіб змусити Французьку Канаду збільшити низький рівень вступу на службу¹.

Нова Зеландія, маючи відносно невелику кількість населення та географічну віддаленість від Європи, відразу розпочала мобілізацію задля допомоги Британії. Губернатор Артур де Бріто Севіл оголосив, що Нова Зеландія перебуває у стані війни з Німеччиною з трибуни парламенту 5 серпня².

У парламенті була двопартійна підтримка його позиції. Реформістський уряд Мессі та його ліберальна опозиція рішуче висловили підтримку. Були і противники ідеї підтримки війни, зокрема лідер ліберальної партії Джозеф Уорд ясно дав зрозуміти, що Британська імперія не може бути залучена до жодних бойових дій проти Центральних держав³. Населення загалом, не менше 20% якого народилися у Великій Британії, також продемонструвало гострий патріотизм і розуміння того, що Нова Зеландія має відіграти свою роль у

¹ Durflinger S. French Canada and Recruitment during the First World War, issued by Canadian War Museum. URL: <https://www.warmuseum.ca/learn/dispatches/french-canada-and-recruitment-during-the-first-world-war/#tabs> (дата звернення: 16.01.2023)

² "Governor's Proclamation". The New Zealand Times. 6 August 1914. URL: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZTIM19140806.2.7.1> (дата звернення: 27.08.2022).

³ McGibbon I. The Oxford Companion to New Zealand Military History. Auckland: Oxford University Press. 2000. p. 244.

конфлікті¹. У міру поширення новин про війну юрби людей збиралися в центральних точках великих міст, марширували і вітали Велику Британію та її союзників. Проте корінні жителі Нової Зеландії, маорі, відреагували стриманіше; не маючи таких же зв'язків із Великобританією, вони становили лише невелику частину населення і не були частиною основного суспільства. Але, тим не менш, корінне населення йшло до мобілізаційних лав та вперше вони були прирівняні до військовослужбовців Нової Зеландії. Серед бажаючих воювати було також багато жінок, які часто йшли медсестрами на фронт, частіше всього у Червоний хрест.

Найголовнішим моментом новозеландської мобілізації було створення експедиційного корпусу на зразок того, що формувався в іншому домініоні – у Канаді. Він був створений на основі територіальних сил, чисельністю 8454 особи, під командуванням Олександра Годлі, британського генерала, відрядженого до Нової Зеландії. Протягом кількох довоєнних років передбачалося, що Нова Зеландія надасть експедиційний корпус для участі в будь-якому конфлікті за участю Британської імперії, і плани щодо його збільшення існували вже деякий час. У роки, що передували початку війни, парламент погоджував плани зі своїми колегами в Австралії з метою внесення спільного внеску до експедиційного корпусу. Найімовірніше використання цього експедиційного корпусу передбачалося у Європі проти Німеччини, яку вважали найімовірнішим противником у будь-яких бойових діях². До 12 серпня добровольцями в корпус NZEF виступило близько 14 000 осіб, хоча очікувалось вповоловину менше - від 7000 до 8000 осіб³.

Для підтримки NZEF був потрібен постійний прилив підкріплень. Чоловіки, які добровільно надійшли на військову службу, навчалися протягом 14 тижнів у Трентамі, неподалік Веллінгтона, або в невеликих таборах в інших місцях, а потім у великому таборі, створеному у Фезерстоні, у Вайрарапі.

¹ Loveridge W. The Home Front: New Zealand Society and the War Effort, 1914–1919. Auckland: Massey University Press. 2019. P. 173.

² McGibbon I. The Oxford Companion to New Zealand Military History. Auckland: Oxford University Press. 2000. P. 177.

³ Harper G. Enzed J. The New Zealand Soldier in the First World War 1914–1918. Auckland: Exisle Publishing. P.32.

Протягом наступних чотирьох років Нову Зеландію залишили 42 кораблі, приблизно по 2000 чоловік у кожному – приблизно по одному на місяць¹.

Першим бойовим завданням корпусу було захоплення німецького острова Самоа. 6 серпня 1914 року британський уряд зажадав від Нової Зеландії захопити радіостанцію на острові Уполу, що входить до складу протекторату Німецької імперії на Німецькому Самоа, вважаючи це «великою та терміновою імперською послугою». Тому для служби в Самоа було організовано загін особового складу. Змішаний загін із 1374 осіб, в основному набраний із Територіальних сил і відомий як Самоанський експедиційний корпус (SEF) під командуванням полковника Роберта Логана, плюс шість медсестер, відплив із Нової Зеландії 15 серпня.

Треба окремо розглянути воєнно-морські сили Нової Зеландії та Австралії для розуміння того, як вони могли атакувати Тихоокеанські колонії Німеччини та, у разі чого, захиститися від великої німецької ескадри. Військово-морські сили Австралії та Нової Зеландії були широко відомі як Королівський військово-морський флот Австралії (Royal Australian Navy)². Нова Зеландія не мала свого флоту, окрім невеликих патрульних човнів та деяких не бойових кораблів. Охороною та патрулюванням вод Тихого океану займалися переважно кораблі метрополії. Королівський флот Австралії налічував близько 3 000 осіб, а Королівський флот Нової Зеландії – 1 400. Перший крейсер у Нової Зеландії з'явився в 1909 році і мав назву HMS New Zealand, але і він був подарований Британській ескадрі для збільшення її потужності та задля гарантій додаткової безпеки. В 1915 році крейсер брав участь в битві біля Доггер-банкі, звідки вийшов майже без пошкоджень та продовжив патрулювання на той час вже Північного моря³.

У 1913 році Адміралтейство погодилося передати "Філомел" Новій Зеландії, щоб він став "основним" навчальним кораблем новостворених

¹ McGibbon I. The Oxford Companion to New Zealand Military History. Auckland: Oxford University Press. 2000. P. 179.

² Internet archive Waybackmachine. Ship histories. URL: http://www.navy.gov.au/Ship_Histories (дата звернення: 14.05.2023)

³ Мужеников В. Линейные крейсера Англии. Ч.1. СПб: Боевые корабли мира. 1999. С. 96.

новозеландських ВМС. 15 липня 1914 року "Філомел" увійшов до складу новозеландських ВМС і став першим бойовим кораблем Нової Зеландії¹.

На початку Першої світової війни крейсер увійшов до складу військового конвою новозеландських експедиційних сил, що прямував на захоплення німецького Самоа. Під час служби "Філомел" супроводжував конвої до узбережжя Західної Австралії, а потім відправився на Близький Схід. У 1915 році "Філомел" служив у Середземному морі: 8 лютого крейсер висадив групу озброєних людей на південному узбережжі Туреччини і зустрів сильний турецький опір. Під час сутички троє моряків загинули і троє були поранені. Потім корабель діяв у Червоному морі та Перській затоці. Під час цих операцій корабель ходив під новозеландським прапором і отримував повну підтримку від уряду Нової Зеландії.

Під час війни австралійський і новозеландський флоти працювали над розширенням своїх флотів: У 1914 році був прийнятий закон, який дозволив Австралії і Новій Зеландії будувати власні лінкори; у 1915 році Австралія побудувала свій перший лінкор, ударний крейсер "Брісбен"; у 1916 році австралійські ВМС побудували свій перший лінкор "Мельбурн"; а в 1917 році австралійські ВМС побудували свій перший лінкор "Нова Зеландія". Під час війни ВМС Нової Зеландії також отримали кілька нових кораблів, в тому числі "Мельбурн" та "Індіана"².

Однак новозеландський і австралійський флоти мали проблеми і розбіжності з британцями. Основна проблема полягала в тому, що хоча військово-морські сили домініонів були підпорядковані британському Адміралтейству, їх часто відправляли на війну без належної підготовки або спільного планування з британцями.

Один з прикладів таких суперечок стосувався лінкора Королівських ВМС Австралії HMAS Australia. У травні 1915 року HMAS Australia взяв участь у боях на півострові Галліполі, після чого командування Королівських ВМС

¹ Мужеников В. Линейные крейсера Англии. Ч.1. СПб: Боевые корабли мира. 1999. С.105.

² Internet archive Waybackmachine. Ship histories. URL: http://www.navy.gov.au/Ship_Histories (дата звернення: 14.05.2023)

Австралії вирішило відправити корабель на ремонт до Гібралтару. Однак Адміралтейство вимагало, щоб корабель якомога швидше повернувся до бойового чергування. Це призвело до суперечки між австралійським і британським командуванням, яка могла бути вирішена лише шляхом відправки корабля на ремонт до Англії¹.

Інший приклад – суперечка між урядом Австралії та Адміралтейством щодо фінансування та контролю над флотом: У 1913 році австралійський уряд прийняв закон, який передбачав фінансування флоту окремо від британського Адміралтейства, і між Австралією та Великою Британією виникли суперечки щодо контролю над австралійським флотом².

Військово-морські сили Австралії та Нової Зеландії брали участь у Галліпольській кампанії 1915 року. Обидва флоти забезпечували транспорт і постачання для розгортання військ. Вони також брали участь у блокаді Чорного моря проти Османської імперії, яка була союзником Німеччини та Австро-Угорщини. У Галліполі австралійський і новозеландський флоти забезпечували вогневу підтримку військових операцій³, перевозили поранених і евакуювали війська з поля бою⁴.

У деяких випадках британське командування забороняло Австралії та Новій Зеландії евакуювати поранених, хворих або загиблих австралійських військовослужбовців на власних кораблях. Наприклад, під час битви при Френсіс-Г'юві, в західній частині Тихого океану, в серпні 1914 року британське командування відмовило австралійському транспортові "СС Моравіан" в евакуації поранених і хворих солдатів і постраждалих австралійців. Британське командування також заборонило евакуацію поранених і хворих з новозеландського транспорту "Марама", який брав участь у битві під Габерту на заході Франції в березні 1916 року. Ці рішення викликали невдоволення

¹ Robertson A. The Official History of Australia in the War of 1914-1918, Volume IX, The Royal Australian Navy. Sydney. 1928. P.12.

² Там само. С. 9.

³ Internet archive Waybackmachine. Ship histories. URL: http://www.navy.gov.au/Ship_Histories (дата звернення: 14.05.2023)

⁴ Internet archive Waybackmachine. HMAS AE2. URL: https://web.archive.org/web/20090107041025/http://www.navy.gov.au/HMAS_AE2 (дата звернення: 14.05.2023)

серед австралійських і новозеландських військ і незгоду з британським командуванням¹.

Економічно Нова Зеландія була тісно пов'язана з Британією і Австралією. У Новій Зеландії була потужна база виплавки алюмінію та інших цінних металів, сфера обробки продуктів харчування, а також там стрімко розвивалась целюлозно-паперова промисловість. У Новій Зеландії було розвинуте сільське господарство, яке задовольняло потреби у молоці та м'ясі домініон та дозволяло продавати надлишки. Через це, геополітичне та гео економічне місце домініону серед вільних країн світу швидко та якісно росло.

На початку Першої світової війни в Австралії проживало близько чотирьох мільйонів людей. Це означало, що потенційний резерв становив близько 820 000 чоловіків «бойового віку» (від 19 до 38 років)². До кінця 1914 року з цих 820 тисяч чоловік були відібрані 50 тисяч добровольців, які з азартом готові були відправитися на фронт, схожа ситуація з відбором була і у Канаді, де на фронт відбиралися кращі з кращих і де медична комісія складалася з величезної кількості паперів³.

Для Австралії Перша світова війна була першим великим військовим конфліктом і її часто називають «хрещенням вогнем». Більшість австралійців думали, що війна швидко закінчиться і що служба в армії дасть їм можливість побачити світ і змусити Англію пишатися своїм домініоном. Левову частку населення Австралії займали вихідці з Великої Британії, тому цей виклик – початок війни проти Троїстого союзу – був прийнятий жваво і активно. Для англійців це була боротьба за місце під сонцем, збереження земель, сфер впливу. Для австралійців допомога Британії це частина громадянського обов'язку та необхідність для свого існування. Без економічних зв'язків з метрополією, без взаємодопомоги, на Нову Зеландію очікувала б довга криза

¹ Australian war memorial. Chapter XXX – The Evacuation Volume II – The Story of ANZAC from 4 May, 1915, to the evacuation of the Gallipoli Peninsula (11th edition, 1941). URL: <https://www.awm.gov.au/collection/C1416633> (дата звернення: 14.05.2023)

² ANZAC day commemoration committee. The spirit of ANZAC. URL: <https://anzacday.org.au/spirit-of-anzac> (дата звернення: 25.08.2022).

³ Там само.

або неминуча експансія інших держав, в перспективі саме Німеччини, але в Тихому океані починали прокидатися і такі країни як Японія та США, тому острівній державі з невеликим населенням і слабкою добровільною армією, було б дуже важко протистояти цим гігантам.

До 1914 року більшість молодих австралійців ґрунтовно засвоїли відданість війні, державі та двом націям, розділеним світом. Вони хвалили свою залиту сонцем землю та малювали сніговиків на різдвяних листівках. Вони були "незалежними австралійськими британцями", захисниками білої раси в Тихому океані, добровольцями, готовими померти, захищаючи обрані ними ідеали¹. Взагалі, це був час расистських ідей на континенті, і Велика війна вважалася «війною білих», тому корінним народам було важко вписатися у ряди солдатів. Така сама ситуація була в Європі, США та Канаді по відношенню до чорношкірих.

Білл Геммідж пише, що одному чоловікові сказали, що він має поганий зір, і йому двічі відмовили, перш ніж хабар у розмірі 2 фунтів стерлінгів полегшили його перехід до австралійських піхотних сил. Величезна кількість людей просилася на фронт, але раз за разом вони отримували відмову, через що у них з'являлася тривожність, розлади та хибні ідеї того, що вони гірші за інших. Патріоти створили асоціацію, де мали свою символіку, щоб приховати свою громадянську, на їх думку, ганьбу. Тим, хто визвався добровольцем, але йому відмовили, отримували срібні медалі за свою громадянську позицію². Про кількість бажаючих свідчить оригінальне фото тих часів, зроблене воєнними фотографами, братами Керр «Soldiers marching down Collins Street during World War I»³.

Австралія була автоматично втягнута у війну, одночасно з Британією, тому влада, в тому числі лейбористська партія, не могли піти з ідеями

¹ Gammage, B. The broken years: Australian soldiers in the Great War, Melbourne University Publishing, Carlton, Vic. 2010. P.41.

² Badge, 1915. Accession number: H37658/10. From the State Library of Victoria's Pictures collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/badge-volunteered-active-service-medically-unfit> (дата звернення: 25.08.2022).

³ Kerr Brothers, photographer c 1914-1918. Accession number: H99.100/67. From the State Library of Victoria's Picture's collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/soldiers-marching-down-collins-street-during-world-war-i> (дата звернення: 25.08.2022).

нейтралітету, особливо на фоні активної громадянської позиції більшості, що підтримувала війну. Противників війни було мало, зокрема це були переселенці з Ірландії, які мали свої претензії і образи на метрополію, а також китайці, які трималися нейтралітету. Всі інші прийняли це як обов'язок і поштовх до дії. До того ж, домініон проводив вдалу агітаційну політику, яка надихала молодих людей¹.

Про палкість молодих людей можна знайти у щоденнику Персі Джорджа Самсона, де він пише: «Школа відновила. Діти беруться за справу з старанністю та запопадливістю, на яку приємно дивитися. Важко розлучатися із цими дітьми. Робота з їх навчання здається тим прекраснішою, що вона наближається. Я збираюся принести величезну жертву у своєму житті. Я почуваюся Авраамом, готовим відмовитись від свого сина. Моя втрата, однак, не приголомшить мене, тому що я знаю, що я лише корюся волі Бога. Дивно сказати, що розставання зі школою здається мені перш за все домом, друзями та комфортом – іноді, я думаю, раніше за батьків. Я продовжуватиму роботу, ніби я залишився тут, хоча я не можу стримати часом жахливе почуття занепаду.

«...» Ні. Я піду, у душі ненавидячи весь час войовничий дух, хоч він і збуджує. Тим не менш, я ні на йоту не буду позбавлений рішучості та твердості мети; але це станеться з любові до Імперії та на благо цивілізації. Я добре тренуватимуся у використанні військового спорядження та форм, які необхідні для нашої мети, не захоплюючись сліпим, неосвіченим, героїчним духом, який надихає войовничих людей, які борються заради битви»².

Одним з головних досягнень мобілізації було створення бойового корпусу АНЗАК. Плани формування спільного корпусу Австралії та Нової Зеландії почалися листопаді 1914 року, коли перший контингент австралійських і новозеландських військ все ще перебував у конвої, який, як вони думали, прямував до Європи. Однак після того, як канадський

¹ Accession number: S 940.304 EU745 (v.358). From the State Library of Victoria's Redmond Barry Collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/recruits-companion-what-enlistment-means-information-respecting-pay-leave-repatriation-pension> (дата звернення: 26.08.2022).

² Percy G. From the State Library of Victoria's Manuscripts collection. Accession number: MS 11838. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/it%E2%80%99s-hard-part-these-children> (дата звернення: 26.08.2022).

експедиційний корпус розташувався табором на рівнині Солсбері, де не вистачало житла та спорядження, було вирішено не піддавати австралійців та новозеландців англійській зимі, і тому вони були направлені до Єгипту для навчання, перш ніж вирушити на Західний фронт у Франції. Британський військовий міністр Гораціо Кітченер призначив генерала Вільяма Бердвуда командиром корпусу, і він прийняв цей обов'язок 21 грудня 1914 року¹.

Спочатку передбачалося назвати корпус Австралазійським армійським корпусом, ця назва використовувалася в щоденнику підрозділу відповідно до звичайної практики того часу, коли новозеландці та австралійці часто змагалися разом як Австралазія у спортивних змаганнях. Проте скарги новозеландських новобранців призвели до назви «Австралійський і новозеландський армійський корпус». Службовці адміністрації вважали цю назву занадто громіздкою, тому швидко прийняли абревіатуру A. & NZAC або просто ANZAC. Незабаром після цього вона була офіційно прийнята як кодова назва корпусу, але не узвичаїлася у військах аж до висадки в Галліполі².

Ніхто не знає, хто вигадав термін АНЗАК. Цілком імовірно, що сержант Літтл, клерк у штаб-квартирі Бердвуда, придумав його для використання на штампі. «АНЗАК» було зручним скороченням і стало телеграфним кодовим словом для корпусу³.

Мобілізація в Південній Африці почалася 4 серпня 1914 року, після оголошення Великобританії війни Німеччині. Південноафриканська влада тоді була на стороні Британії, і вона негайно прийняла заходи для підготовки до війни. В короткий термін були сформовані військові підрозділи і почалася мобілізація чоловіків для військової служби⁴.

На початку вересня 1914 року було створено перший південноафриканський експедиційний корпус (ПАЕК) для участі в британській

¹ Beckett I. The Making of the First World War. Yale University Press. 2012. P.101.

² Bean C. The Story of ANZAC from the outbreak of war to the end of the first phase of the Gallipoli Campaign, May 4, 1915. 1945. P.21

³ The Anzacs. (Ministry for Culture and Heritage). URL: <https://nzhistory.govt.nz/war/anzac-day/the-anzacs> (дата звернення:27.08.2022).

⁴ First allied victory. The South African campaign in German South-West Africa, 1914-1915. Military History Journal Vol. 13 №2. URL: <http://samilitaryhistory.org/vol132hp.html> (дата звернення 06.03.2023)

кампанії проти Німеччини в Африці. У цей період військові сили Південної Африки склалися переважно з добровольців, але пізніше була введена вся загальна військова повинність.

Мобілізація мала велике значення для Південної Африки, оскільки війна представляла серйозну загрозу для її економіки та безпеки. Військові дії в Африці були дорогими, і Південна Африка була вимушена внести значний вклад у британський бюджет. Крім того, війна викликала гостру нехватку робочої сили, що привело до масштабного залучення жінок до виробничої діяльності¹.

Британська влада почала мобілізувати свої сили в Південній Африці для війни, але цей процес виявився складним і призвів до великої напруги в місцевому населенні. Південна Африка була дуже різноманітною колонією, де проживали різні етнічні групи, такі як бури, зулуси, коса, тамілі, гінді та інші. Бури (африканери), які склали більшість населення колонії, ставилися до війни з певною недовірою, оскільки боялися, що вона може призвести до втрати їхньої незалежності. Крім того, бури не збиралися воювати на боці британців, з якими вони здійснювали колонізацію Африки, тому що боялися, що це може призвести до збройного конфлікту з іншими національними групами в Південній Африці².

Незважаючи на це, британська влада продовжувала мобілізувати свої сили в Південній Африці і намагалася переконати бурів і інші етнічні групи в колонії долучитися до війни на її боці. Уряд Південно-Африканської колонії висловлював свою підтримку британській війні з Центральними державами (Німеччина, Австро-Угорщина та їх союзники), тому багато африканерів, хоча й з неохотою, прийшли на допомогу британцям.

Проте не всі етнічні групи в Південній Африці підтримували війну. Зулуські лідери виступали проти війни і закликали своїх людей залишатися

¹ First allied victory. The South African campaign in German South-West Africa, 1914–1915. Military History Journal Vol. 13 №2. URL: <http://samilitaryhistory.org/vol132hp.html> (дата звернення 06.03.2023)

² Encyclopedia 1914–1918. Timothy J. Union of South Africa. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/union_of_south_africa (дата звернення: 06.03.2023)

нейтральними. Крім того, була сильна опозиція до війни серед індійців, багато з яких були трудовими мігрантами і знайшли роботу в Південній Африці. Вони боялися, що якщо вони долучаться до війни, то це може підірвати їхні стосунки з британською владою і погіршити їхнє становище в колонії¹.

У кінці квітня 1915 року Південно-Африканська колонія було оголошено про національний добровільний контингент, і уряд зобов'язався надати військовій владі 67 000 чоловік на період війни. Багато африканерів відгукнулися на цей заклик, хоча із запереченням. У 1916 році Південна Африка взяла участь у битві при Делвіллі, де її війська взяли участь в офензиві проти німецьких військ в Південній Африці.

Багато індійців виступали проти війни та відмовлялися долучатись до неї, в результаті чого їх висилали до таборів інтернованих, де вони перебували у надзвичайно складних умовах. У той же час, коли мобілізація спричиняла великі збитки для економіки Південної Африки, трудові мігранти втрачали роботу і могли повернутися додому лише після закінчення війни².

Громадські думки в ПАР щодо мобілізації в 1914 році були досить розділені. З одного боку, були ті, хто підтримував мобілізацію та вважали її необхідною для захисту країни від можливої агресії. Це були в основному представники білого населення та урядові органи³.

З іншого боку, були ті, хто вважав, що мобілізація є неправильною та несправедливою, оскільки вона ставила нерівність між білим та чорним населенням країни. Багато чорнокіжних жителів ПАР, які були робітниками та землевласниками, не мали можливості дістатися до військової служби через відсутність відповідної підготовки та недостатніх знань англійської мови.

Також були групи, які протестували проти війни взагалі, вважаючи її непотрібною та шкідливою для країни та народу. Наприклад, соціалістичні та пацифістські організації.

¹ Encyclopedia 1914-1918. Timothy J. Union of South Africa. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/union_of_south_africa (дата звернення: 06.03.2023)

² Padayachee V. Struggle, Collaboration and Democracy: The 'Indian Community' in South Africa, 1860-1999. URL: <https://www.jstor.org/stable/4407648> (дата звернення: 11.03.2023)

³ Там само.

2. Військовий та економічний внесок.

Канада, яка на той час була британським домініоном, відправила на війну понад 600 тисяч військовослужбовців, що становило близько 10% від загальної населення країни. Канадські війська взяли участь у багатьох відомих битвах, включаючи Іпр, Вімі-Рідж, Сомму. Канада також надавала фінансову підтримку британській військовій машині, надсилаючи регулярні пожертви та беручи участь у продажі військових облігацій.

Канада стала важливим постачальником продовольства для Британської імперії. У країні було вироблено велику кількість продовольства, що відправлялося до Великої Британії для забезпечення її військових потреб. На початку війни, цей домініон також став головним постачальником вугілля для Британії, що було необхідним для забезпечення роботи її промисловості та транспорту.

По-друге, Канада збільшила виробництво заліза та сталі, що було також необхідним для військових потреб. У 1915 році була збудована нова сталеливарна у Сідней, Нова Шотландія, що забезпечило додаткові ресурси для війни.

По-третє, Канада стала важливим постачальником військового обладнання та зброї для британських військових сил. Багато канадських компаній переорієнтували своє виробництво на потреби війни, що забезпечило виробництво різних видів зброї та обладнання. Канада стала активно експортувати свої військові товари, що стало корисним для підтримання економіки та її подальшого розвитку. Крім продовольства Канада займалася постачанням у союзні європейські країни озброєння, техніки та інших засобів. Так за роки війни Канада постачала гусеничні машини, літаки, вибухові речовини, паровози, двигуни внутрішнього згоряння та інше. Перша світова війна прискорила розвиток галузей промисловості. Бурхливо розвивалися

хімічна промисловість, гірничо-металургійна промисловість (збільшилася виплавка нікелю), целюлозно-паперова та інші¹.

Але на жаль, всередині країни відбувалася справжня соціальна криза. В умовах крайньої непопулярності у суспільстві ідеї примусової військової служби канадський уряд змушений був розробити досить складну схему залучення добровольців через запровадження обов'язкової трудової повинності, де служба в армії розглядалася як форма зайнятості. Загальна реєстрація трудових ресурсів була покликана виявити і здійснити облік осіб, придатних до військової служби, але з різних причин, що ухилилися від неї. На основі даних, отриманих під час реєстрації, уряд планував розробити модель «виборчої конскрипції», в рамках якої слід було схилити частину робітників до вступу на службу. Введення такого механізму відбору було останньою спробою зберегти принцип добровільності у процесі комплектування армії. Однак після його провалу стало очевидним, що в найближчому майбутньому.

Військовий та економічний внесок Нової Зеландії та Австралії (розглянемо їх разом) у перемогу блоку Антанта теж дуже значний. Як зазначалося раніше, на початку війни Нова Зеландія та Австралія були швидко мобілізовані для підтримки Британії та відправили свої війська на бойовий фронт². Обидві країни відправили свої армії до Єгипту, де вони брали участь у боях проти Османської імперії, а також у Галліполі, де армії Австралії та Нової Зеландії були головними силами в операції, спрямованій на завоювання Дарданельської протоки³. Хоча кампанія в Галліполі закінчилася невдачею, Австралійські та Новозеландські війська продовжили брати участь у бойових діях на Східному фронті⁴.

Як згадувалося вище, Австралійсько-новозеландський корпус (АНЗАК) зазнав катастрофи під час Першої світової війни, коли союзники намагалися

¹ Симоненко Е. С. Канада в годы Первой мировой войны : проведение всеобщей регистрации трудовых ресурсов (по материалам канадской прессы). Научный диалог. 2019. № 12. С. 350–363.

² "Governor's Proclamation". The New Zealand Times. 6 August 1914. URL:

<https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZTIM19140806.2.7.1> (дата звернення: 25.03.2023).

³ «Gallipoli in brief». Ministry for Culture and Heritage. URL: <https://nzhistory.govt.nz/war/the-gallipoli-campaign/gallipoli-in-brief> (дата звернення 28.08.2022).

⁴ Там само.

прорвати турецьку оборону на півострові Галліполі в травні 1915 р. Корпус АНЗАК складався з хоробрих і дисциплінованих австралійських і новозеландських солдатів, метою яких було відкрити дорогу на Константинополь (нині Стамбул).

Наступ АНЗАК на південному узбережжі Галліполі був частиною більш масштабного наступу союзників, але був дуже ускладнений рельєфом місцевості і перешкодами. Наступ АНЗАК було передчасно скасовано через несприятливі умови і масовані турецькі бомбардування.

В результаті цієї катастрофи АНЗАК втратив понад 10 000 чоловік (більше половини свого корпусу), що робить її однією з найбільших трагедій Австралії та Нової Зеландії. Однак військові дії на півострові Галліполі відіграли важливу роль у формуванні національної свідомості та ідентичності Австралії та Нової Зеландії, що робить цю подію важливим предметом вивчення в історії обох країн.

Австралійські та Новозеландські солдати виявили мужність і відвагу в боях на всіх фронтах Першої світової війни, у тому числі у битві на Соммі та у битві при Пашендейлі. У битві на Соммі австралійці та новозеландці були частиною Британської армії та зіткнулися з неймовірно жорстокими умовами бою¹. Вони довели свою відвагу та витривалість, але втратили понад 23 000 солдатів^{2 3}.

Економічний вклад Нової Зеландії та Австралії у Першу світову війну був значним, хоча обидві країни мали менші ресурси, ніж багато інших учасників конфлікту. Нова Зеландія стала одним із провідних постачальників продовольства для Британії, яка зіткнулася з нестачею сільськогосподарських продуктів після того, як Німеччина почала блокувати її торгові шляхи⁴. Новозеландські фермери збільшили виробництво м'яса, олії та сиру, а також

¹ Russell W. Wellington Battalion, in Jane Tolerton, An awfully big adventure: New Zealand World War One veterans tell their stories, Penguin, Auckland, 2013. P.87.

² The encyclopedia of New Zealand Teara. Page 8. Impact of the war. URL: <https://teara.govt.nz/en/first-world-war/page-8> (дата звернення: 29.08.2022).

³ Nicholson V. Wellington Battalion, in Jane Tolerton, An awfully big adventure: New Zealand World War One veterans tell their stories. Penguin, Auckland, 2013. P. 71.

⁴ Тирпиц А. Воспоминания / пер. с нем. В.Я. Голант. Москва: Воениздат, 1957. 526 с.

пшениці та інших зернових, щоб задовольнити попит на експорт. Крім того, Нова Зеландія надала значні кошти на підтримку Британії військовою технікою та обладнанням¹.

Австралія також зробила значний економічний внесок у Першу світову війну. У перші місяці війни Австралійський уряд затвердив законодавство, що надавало уряду право на націоналізацію промислових підприємств та регулювання цін. Це дозволило Австралії мобілізувати свою промисловість та ресурси для виробництва військової техніки та обладнання².

Окрім сільського господарства, австралійська економічна роль у Першу світову війну включав широкий спектр галузей. Один із головних внесків був у виробництво промислових товарів, таких як зброя, боєприпаси, кораблі, автомобілі та літаки³. На початку війни Австралія не мала достатньо виробничих потужностей для виробництва військової техніки та спорядження, тому багато виробничих ліній були перебудовані для цих цілей. Австралійські компанії також отримали замовлення виробництва військової техніки від союзників, зокрема від Великої Британії та Франції⁴.

Проте австралійське економічне значення не було обмежено лише виробництвом військової техніки. Австралійські компанії також постачали союзникам різні товари, такі як харчові продукти, текстиль, взуття, ліки та інші необхідні предмети. Експорт цих товарів допомагав підтримувати економічне зростання під час війни⁵. Крім того, австралійський економічний внесок включав масштабні позики, надані урядом і приватними банками для підтримки військових зусиль. Великі суми грошей були також вкладені у будівництво

¹ Encyclopedia 1914–1918. Robertson E. Propaganda at Home (Australia). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/propaganda_at_home_australia (дата звернення: 29.08.2022).

² The Women must come forward. Hamilton Spectator 8 March 1917, p6. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/node/470> (дата звернення: 29.08.2022).

³ Encyclopedia 1914–1918. Robertson E. Propaganda at Home (Australia). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/propaganda_at_home_australia (дата звернення: 29.08.2022).

⁴ Encyclopedia 1914–1918. Robertson E. Propaganda at Home (Australia). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/propaganda_at_home_australia (дата звернення: 29.08.2022).

⁵ The encyclopedia of New Zealand Teara. Page 8. Impact of the war. URL: <https://teara.govt.nz/en/first-world-war/page-8> (дата звернення: 29.08.2022).

інфраструктури, у тому числі доріг, залізниць, гідроелектростанцій та інших об'єктів, які були важливими для економічного розвитку країни¹.

Тому економічний внесок Австралії в Першу світову війну був значним і різноманітним. Він допомагав як підтримувати військові зусилля, а й сприяв економічному розвитку країни у довгостроковій перспективі.

Загалом, Нова Зеландія та Австралія зробили величезний вклад у перемогу Антанти у Першій світовій війні, причому населення цих країн загалом підтримувало участь своїх військ у конфлікті². Вони також відіграли важливу роль у створенні нового світового порядку після закінчення війни, беручи участь у переговорах щодо підписання мирових договорів у Парижі. Обидва домініони зробили значний економічний та військовий внесок у Першу світову війну, незважаючи на те, що вони були віддалені від основних фронтів і мали менші ресурси, ніж багато інших учасників конфлікту³.

Південно-Африканський Союз був однією з країн Британської імперії, яка взяла участь у Першій світовій війні. У той час коли війна розпочалася у 1914 році, Південно-Африканський Союз був дуже молодою державою, створеною в 1910 році. Початково уряд Південно-Африканського Союзу не планував надсилати контингент військ на фронт в Європу, однак на початку війни територія Намібії, що знаходилася під контролем Німеччини, була зайнята німецькими військами. Після того як було оголошено мобілізацію, Південно-Африканський Союз вислав контингент військ, який складався з приблизно 146 000 осіб, що згодом стали відомі як Південно-Африканські сили⁴.

Південно-Африканські сили приймали участь у багатьох бойових діях, зокрема в битві при Делвіл Рідж, де вони брали участь у спільній операції зі

¹ The encyclopedia of New Zealand Teara. Page 8. Impact of the war. URL: <https://teara.govt.nz/en/first-world-war/page-8> (дата звернення: 29.08.2022).

² Badge, 1915. Accession number: H37658/10. From the State Library of Victoria's Pictures collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/badge-volunteered-active-service-medically-unfit> (дата звернення: 25.08.2022).

³ Melbourne Punch cited in. Gammage, B 2010, The broken years: Australian soldiers in the Great War, Melbourne University Publishing, Carlton, Vic. P.56.

⁴ Swart S. Desperate Men: The 1914 Rebellion and the Politics of Poverty in South African Historical Journal, 2000. Vol 42, No.1, p.169. URL.

https://www.researchgate.net/publication/299118779_'Desperate_men'_The_1914_Rebellion_and_the_politics_of_poverty_South_Africa/link/58a2a073a6fdccf5e9711491/download (дата звернення: 11.04.2023)

силами Австралії та Нової Зеландії. Південно-Африканські сили також допомагали при визволенні Намібії від німецької окупації.

У період початку Першої світової війни активні бойові дії розгорнулися в Африці, де Німеччина мала свої колонії. Південно-африканські війська під командуванням генерала Луїса Боти були відправлені до Південно-Західної Африки, де їм довелося вести запеклі бойові дії. В результаті зусиль південноафриканських військ їм вдалося розгромити німецькі колоніальні війська і отримати повний контроль над цією колонією. Війська, що були очолювані генералом Яном Сметсом, брали участь у бойових діях проти німецьких військ на Східному фронті Першої світової війни. Їм протистояли німецькі війська під керівництвом генерала Леттова Форбека. Бої тривали довго і не давали перемоги жодній із сторін. Конфлікт закінчився лише листопаді 1918 року після оголошення про капітуляції Німеччини та рішення Леттова Форбека здатися¹.

У період Першої світової війни південноафриканські війська брали активну участь у різних операціях у Європі та Близькому Сході. Одна піхотна бригада була спрямована на Західний фронт до Франції, де південноафриканські війська взяли участь у битві на Соммі. Деякі підрозділи південноафриканців також воювали у Єгипті та Палестині проти турецьких військ. Понад 3000 південноафриканців служили у складі британських ВПС².

Південноафриканські війська відігравали важливу роль у Першій світовій війні, допомагаючи Антанті перемогти Німеччину та захопивши дві її колонії в Африці. Крім того, британський флот використовував порти Південної Африки під час війни. Однак цей внесок не був без втрат: південноафриканська армія втратила 7 000 осіб, убитих у бою, та 12 000 осіб, які отримали поранення³.

¹ Encyclopedia 1914–1918. Stapleton. T. Union of South Africa. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/union_of_south_africa (дата звернення: 11.04.2023)

² Encyclopedia 1914–1918. Stapleton. T. Union of South Africa. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/union_of_south_africa (дата звернення: 11.04.2023)

³ Swart S. Desperate Men: The 1914 Rebellion and the Politics of Poverty in South African Historical Journal, 2000. Vol 42, No.1, p.174. URL: https://www.researchgate.net/publication/299118779_'Desperate_men'_The_1914_Rebellion_and_the_politics_of_poverty_South_Africa/link/58a2a073a6fdccf5e9711491/download (дата звернення: 11.04.2023)

Південноафриканський союз грав важливу роль у військових діях Першої світової війни, а й у економічному вкладі. Союз був важливим постачальником продовольства, руд та інших ресурсів британської імперії. Він також випускав безліч військових матеріалів, у тому числі кулемети та боєприпаси. Південноафриканські золоті та алмазні шахти були важливими джерелами фінансування війни. Союз експортував золото та алмази до Британії, що допомагало забезпечувати військові витрати. Було також створено нові компанії та збільшено виробничий потенціал, що дало поштовх розвитку промисловості та економіки ЮАС. Також Південноафриканський союз зміг залучити інвестиції та кредити з інших країн та від британської імперії, що зробило свій внесок у економічний розвиток країни.

Південноафриканський союз також брав участь у кредитній політиці союзників і взяв він значну частину витрат за війну, видаючи кредити іншим союзникам. Зрештою, економічний внесок ПАС виявився важливим чинником у перемозі Антанти у Першій світовій війні.

Проте, участь у війні також призвела до економічних труднощів у країні, оскільки держава змушена була займатися фінансуванням військових витрат, що призвело до збільшення податків та дефіциту бюджету. Крім того, війна призвела до погіршення економічної ситуації в Європі, яка була одним із основних партнерів торгівлі ЮАС. Проте загалом Південноафриканський союз упорався з економічними труднощами і успішно воював на боці Антанти у Першій світовій війні. Його економічний внесок та роль у війні були значними та важливими для успіху союзників.

Отже, 1914 рік став великим викликом для домініонів Британської імперії. Всі країни одразу і автоматично вступили у війну і мали допомогти метрополії. Всі ці великі дії починалися з оголошення мобілізації (в різних їх варіаціях в різних країнах), та потягнули за собою хвилю різної реакції суспільства. Відкидаючи окремі моменти певних країн, можна сказати, що домініони Британської імперії вступили у Першу світову війну добровільно та одностайно. Їхня мобілізація була швидкою та ефективною, і вони відразу ж

взяли активну участь у бойових діях. Суспільство у кожному домініоні значною мірою відгукнулося заклик уряду Британської імперії приєднатися до війни. Людей мотивувала прихильність до імперії, повага до короля та бажання відстояти свої права та інтереси, а також впевненість у правильності свого рішення та вибору. Звичайно, що така одностайність рішень була викликана агресивною політикою Німеччини, яка, зокрема, посягала на території або володіння окремих домініонів, зокрема володіння ПАС у Африці та володіння певними островами в Тихому океані Новою Зеландією, які були у сфері інтересів Німеччини.

Громадська думка що до участі у війні була неодностайною та справедливою. Частина населення домініонів бажала битви та прагнула допомогти Британській імперії, інша частина ж не вбачала в цьому великої потреби, орієнтуючись на особисті орієнтири та бажання. Обидві групи можна зрозуміти та підтримати, тому що війна це завжди складні рішення та виклики. Нова Зеландія, Австралія, Канада та Південноафриканський союз також прагнули зміцнити свої економічні зв'язки з Великобританією та отримати вигідніші торгові умови. Під час війни вони стали важливими постачальниками сільськогосподарської продукції та сировини для Британії, що призвело до зростання економічної активності у цих країнах.

Крім того, участь у війні була сприйнята як патріотичний обов'язок перед Британською імперією, яка у свою чергу забезпечувала захист цих домініонів. У результаті Нова Зеландія, Австралія, Канада та Південноафриканський союз вступили в Першу світову війну з метою захисту своїх інтересів, зміцнення своїх економічних зв'язків з Великобританією, а також з метою виконувати свій "патріотичний обов'язок" перед Британською імперією.

Всі ці країни, включаючи Нову Зеландію, Австралію, Канаду та Південноафриканський союз, відчували сильне почуття лояльності до Британської імперії і вважали, що участь у війні була необхідною для захисту її інтересів та збереження своєї позиції як її членів. Також вони розраховували, що їхній внесок у війну допоможе зміцнити їхній статус у світовому

співтоваристві та підвищити рівень їхнього економічного розвитку. Нова Зеландія, Австралія, Канада та Південноафриканський союз приєдналися до мобілізації в 1914 році як вірних союзників Британської імперії та через їх почуття лояльності та патріотизму.

У кожній із цих країн громадськість сприйняла мобілізацію по-різному, але загалом можна виділити кілька загальних тенденцій. У Канаді та Австралії мобілізація викликала хвилю патріотизму та єднання нації у боротьбі за захист своїх інтересів та внеску у перемогу союзників. Багато молодих людей вважали, що це їхній обов'язок захистити свою країну і захистити свої будинки та сім'ї від ворожої агресії.

У Південній Африці мобілізація викликала бурхливий протест з боку африканерів, які вважали, що їхні інтереси не враховуються і що війна – це бій на боці британців проти їхніх європейських побратимів-бурів. В результаті бурхливі протести переросли в збройний опір і рух Бунту (Bundu Movement), який очолив Марітц Вілжоен. У Новій Зеландії було менше протестів та обурення, ніж у Південній Африці, але були випадки, коли багато молодих людей та родичів бійців виходили на вулиці, щоб висловити свій протест проти війни. Громадськість у цих країнах відреагувала на мобілізацію у 1914 році вельми патріотично та одностайно, незважаючи на окремі випадки протестів та бунтів. Усі країни були впевнені у своєму праві та необхідності захисту своїх інтересів та сприяння союзникам у боротьбі проти ворога.

В цей час, в Британії, після тривалої військової поразки на початку війни опозиційні партії та ЗМІ почали критикувати уряд і вимагати змін. У травні 1915 року, після поразки під Галліполі, Бальфур, попередній прем'єр-міністр імперії, був змушений піти у відставку. Було сформовано новий уряд під керівництвом Ллойд Джорджа, лідера Ліберальної партії, який раніше керував країною. Ллойд Джордж пообіцяв швидко та ефективно діяти у війні та реформувати внутрішню політику. Зміна уряду відбулася під тиском громадської думки та опозиційних партій, які критикували попередній уряд за бездіяльність і нездатність керувати війною. Війна також змінила економічну та

соціальну ситуацію в країні, що вимагало нового підходу до управління та військових дій. В Дарданельській операції Нова Зеландія і Австралія понесли важкі для себе жертви, дані про які були написані вище. Близько 110 000 осіб, або 10 відсотків населення Нової Зеландії¹, вступили до лав збройних сил під час Першої світової війни. Сюди входили як добровольці, так і призовники. В Австралії за період війни мобілізувалися понад 416 тисяч² людей, що становить близько 8.5 відсотка до населення домініону, і саме тому зрозуміло, чому такі жертви стали дуже відчутними для суспільства у цій війні³.

¹ New Zealand History. First World War by the numbers. URL: <https://nzhistory.govt.nz/war/first-world-war-by-numbers> (Дата звернення: 19.05.2023)

² Там само.

³ Internet archive waybackmachine. Anzac Day remembered across the globe. URL: <https://web.archive.org/web/20060428070839/http://www.abc.net.au/news/newsitems/200604/s1623517.htm> (Дата звернення: 19.05.2023)

Розділ II. Британські домініони в другій половині Першої світової війни.

1. Участь домініонів у військових кампаніях 1916-1917 року.

Канада, Австралія, Нова Зеландія та Південноафриканський союз продовжили активну участь у бойових діях у 1916-1917 роках. Навесні 1917 року Канада брала участь у Битві при Вімі Рідж, де канадська армія досягла значного успіху в боях проти німецьких військ. У цій битві, яка тривала три дні, канадська армія показала свою ефективність та витривалість у важких бойових умовах. Битва при Вімі Рідж вважається одним із найважливіших моментів в історії Канади та символом національної єдності – канадці святкують цей день як свято єднання.

Австралійська армія брала участь у боях на Західному фронті, де вона проявила себе як одна з найкращих військових сил на боці Антанти. Вона брала участь у таких битвах, як при Сомі, протистояння на Хорєбергській вершині та в інших важливих битвах і маневрах. В останній битві австралійці захопили стратегічно важливу позицію та утримали її протягом кількох тижнів, незважаючи на потужний німецький натиск.

Нова Зеландія також продовжувала участь у військових діях на Західному фронті і також брала участь у битвах на Галліполі. У 1917 році новозеландська армія брала участь у битві при Мессіні, де вона спільно з австралійськими військами захопила німецькі позиції і змусила їх відступити.

У своїх спогадах про ті часи багато очевидців відзначали мужність і рішучість домініонів під час бойових дій. Наприклад, англійський письменник Роберт Грейвз, який служив в армії Нової Зеландії, писав про те, як його товариші діяли "з такою жорстокістю та рішучістю, яку я ніколи раніше не бачив"¹. Він також зазначав, що "Новозеландці були неймовірно витривалі та хоробрі"². Але слід детальніше розібрати австралійсько-новозеландський кейс.

¹ Грейвс Р. До свідання со всем этим. Лондон: Пингвин. 1960. С.267–268.

² Там само. С. 305.

Кавалерійська дивізія ANZAC і перша дивізія зв'язку залишилися в Месопотамії, виконуючи локальні бойові завдання разом з британськими військами, обороняючи Суецький канал в Єгипті і загалом продовжуючи придушувати наступ в цьому напрямку. Всі інші корпуси брали активну участь у бойових діях на Західному фронті з 1916 року.

Після розгортання корпусу на Західному фронті відбулися битви, що мали найбільший потенційний вплив на Нову Зеландію, оскільки вони могли знищити британську військово-морську міць, від якої залежали безпека і торгівля Нової Зеландії. 31 травня 1916 року зіткнення між британським і німецьким флотами відбулося не на суші, а біля берегів Ютландії. Британський командувач Джон Джеліко (пізніше генерал-губернатор Нової Зеландії) зі зрозумілих причин був обережним, враховуючи можливі наслідки. Тактичним результатом стала нічия, з втратами з обох сторін, але стратегічно на користь союзників. Німецький флот залишився в облозі Кілі, і німецька блокада була збережена.

Що стосується військово-морського внеску Нової Зеландії у війну, то приблизно 500 новозеландців служили на військових кораблях Королівського військово-морського флоту під час війни, включаючи довоєнних стажерів і тих, хто служив у Новій Зеландії під час війни. Вони допомагали забезпечувати військово-морське командування союзників і підтримували взаємовигідний рух людей і товарів з Нової Зеландії до Сполученого Королівства¹.

Ворог намагався перервати цей потік за допомогою підводних човнів та озброєних торгових кораблів, але новозеландські вантажні судна гинули навіть неподалік від дому. Міни, встановлені німецьким рейдером "Вольф", потопили два кораблі у водах Нової Зеландії, вбивши 26 новозеландців, і "Вольф" захопив кораблі в інших водах. Однак втручання Японії у війну змусило

¹ The encyclopedia of New Zealand Teara. Page 5. Western Front, 1916 to 1917. URL: <https://teara.govt.nz/en/first-world-war/page-5> (дата звернення:29.04.2023).

німецький флот бути більш обережним у плаванні у водах Нової Зеландії, і згодом він взагалі пішов з Тихого океану¹.

Новозеландські війська у Франції зіткнулися з дуже відмінною обстановкою від тієї, що була в Галліполі. Одна з 70 дивізій Британських експедиційних сил (BEF) була маленькою деталлю у величезній військовій машині. Хоча вони дислокувалися в Армантьєрі, відносно спокійній місцевості на півночі Франції, вони незабаром усвідомили справжній вплив індустріальної війни. Вони були шоковані артилерійським вогнем, який був набагато сильнішим, ніж під Галліполі.

На Західному фронті були щоденні жертви від артобстрілів, траншейних перестрілок і нещасних випадків. Але справжнє кровопролиття відбувалося тоді, коли одна сторона посилала війська "через край", щоб атакувати окопи іншої, і це стало очевидним, коли 1 липня 1916 року розпочався англо-французький наступ на Соммі. Лише в той день корпус зазнав 60 000 втрат².

5-а дивізія на лівому фланзі вперше взяла участь у битві при Фроммелі 19 липня 1916 року, зазнавши 5,533 втрат за один день. 1-а дивізія вийшла на лінію вогню 23 липня, атакувала Позье і зазнала 5286 втрат, перш ніж 27 липня її замінила 2-а дивізія; ферма Муке була атакована в серпні, і загальні втрати досягли 6300; коли AIF відійшла з Сомми для перегрупування, вона зазнала 23 000 втрат всього за 45 днів³.

Битва при Фроммелі була першою битвою Австралії на Західному фронті і спочатку була відволікаючою атакою, щоб відволікти німців від іншої битви. Битва закінчилася, але британські та австралійські генерали вирішили, що мета Фроммеля все ще досяжна. Між двома арміями була 360-метрова зона відчуження, і були сумніви щодо кількості артилерії, доступної для фронтальної атаки.

¹ Тирпиц А. Воспоминания / пер. с нем. В.Я. Голант. Москва: Воениздат, 1957. 526 с.

² The encyclopedia of New Zealand Teara. Page 5. Western Front, 1916 to 1917. URL: <https://teara.govt.nz/en/first-world-war/page-5> (дата звернення:29.08.2022).

³ Там само.

19 липня британська артилерія почала обстрілювати пагорб Шугарлоф, названий на честь цукрової кукурудзи, що продавалася в той час, але німецька дивізія мала кращу відповідь. Три австралійські бригади вистояли під вогнем німецьких кулеметів. Половина австралійців досягла німецьких ліній і цілей (покинутих опорних окопів), але рештки сил не змогли захопити пагорб. Австралійці розбіглися, а головна лінія фронту була відбита німецькою контратакою. Після інтенсивного рукопашного бою австралійці спробували відбити позицію, і в дев'яти годинній битві загинуло понад 5000 австралійських солдатів¹.

Це був також важкий рік на Близькому Сході. Три з чотирьох кавалерійських полків у Галліполі були переформовані на початку 1916 року і впродовж наступних двох з половиною років мали дати відсіч османським військам на Синайському півострові та в Палестині. Хоча це був мобільний фронт, умови були суворими, з екстремальною спекою вдень (до 50°C) і холодом вночі. Зневоднення і погана їжа були постійними проблемами, відбулося багато запеклих сутичок і великих битв, в яких загинуло понад 500 новозеландців².

Після Галліполійської кампанії австралійські солдати та авіатори брали участь у кожній із великих британських кампаній на Західному фронті. Багато битв стали відомими назвами в Австралії: Фромель, Сомма, Бюлькур, Мессін, Пашендейль, Віллер-Бретонне, Амель, Ам'єн і Мон-Сен-Квентен³. Окрім цих грандіозних та важливих операцій на суходолі, АНЗАК також брав участь у битві на морі, зокрема у Ютландській битві. У битві при Ютландії брали участь 279 кораблів і майже 100 000 чоловік. Воно велось в Північному морі біля берегів нейтральної Данії. Деякі австралійці брали участь у битві, але

¹ Lockett J. Transcribed interview on Victorians at War viewed 8 February 2010. URL: <https://webarchive.nla.gov.au/awa/20160223031258/http://pandora.nla.gov.au/pan/42636/20160223-1412/victoriansatwar.net/archives/personal.html> (дата звернення: 29.04.2023).

² Encyclopedia 1914–1918. Phillips J. Between Acceptance and Refusal - Soldiers' Attitudes Towards War (New Zealand). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/between_acceptance_and_refusal_-_soldiers_attitudes_towards_war_new_zealand (дата звернення: 29.04.2023).

³ DVA (Department of Veterans' Affairs) (2021), Australians on the Western Front 1916 to 1918, DVA Anzac Portal, accessed 28 April 2023. URL: <https://anzacportal.dva.gov.au/wars-and-missions/ww1/where-australians-served/western-front> (Дата звернення: 27.04.2023).

австралійські кораблі не були задіяні. Величезне зіткнення між британським і німецьким флотами затьмарило всі попередні військово-морські бої. Німеччина заявила про тактичну перемогу, оскільки британський флот втратив більше кораблів і людей. По суті, битва стала стратегічною перемогою Сполученого Королівства, оскільки Німеччина була позбавлена контролю над морями, а її флот залишався затиснутим у Північному морі. Без панування на океанах Німеччина не змогла б виграти війну.

Важко визначити, скільки австралійців служило на борту британських кораблів під час битви при Ютландії. Багато австралійців того часу народилися у Великобританії. Якщо вони були зараховані до Королівського військово-морського флоту замість Королівського австралійського військово-морського флоту, то їхні імена не відображаються в австралійських військових записах¹. Обидві сторони приписували перемогу собі, але безумовно можна сказати, що австралійці та новозеландці зіграли у цій битві не останню роль.

Битва під Аррасом, також відома як «Аррасський наступ», проходила на півночі Франції з 9 квітня по 17 травня 1917 року. План союзників на 1917 рік передбачав великий наступ Франції на Західному фронті на річці Ена, за 120 км на південь від на схід від Арраса, який розпочнеться в середині квітня. Британці погодилися розпочати атаку на Аррас тижнем раніше, щоб відвернути німецькі резерви від атаки Франції. Битва при Аррасі почалася на 18-кілометровому фронті від хребта Вімі на півночі до Невіль-Вітасе на півдні. Коли він закінчився 17 травня, британці просунулися на схід до 10 км. Наступ було визнано успішним, хоча більший французький наступ зазнав поразки. Двічі під час битви при Аррасі австралійці атакували поблизу міста Буллекур, на південному фланзі головного наступу та в 12 км на південний схід від міста Аррас.

Битва при Месіні була менш однозначною. Спершу дійсно АНЗАК разом з британцями змогли відбити великі контратаки німців, завдати їм великих

¹ DVA (Department of Veterans' Affairs) (2022), Battle of Jutland 31 May to 1 June 1916, DVA Anzac Portal, accessed 28 April 2023. URL: <https://anzacportal.dva.gov.au/wars-and-missions/ww1/where-australians-served/battle-of-jutland> (дата звернення: 27.04.2023)

втрата та задіяти нову тактику підземного підриву окопів ворога, проте пізніше контратаки німецької армії мали більший успіх і АНЗАК поніс великі втрати, а також битва уславилась тим, що німці захопили найбільше за всю війну полонених австралійців.

Військова кампанія 1916-1917 років на західному фронті була дуже важкою для австралійських та новозеландських військ. Вони зіткнулися з жорстокими умовами бою, де вони мали битися в окопах, зазнаючи постійного обстрілу та атак. У битвах при Соммі та Пашендейлі АНЗАК зазнали тяжких втрат, які вплинули на весь перебіг Великої війни. Однак, незважаючи на це, австралійські та новозеландські війська продемонстрували високу бойову дисципліну та мужність у бою. Вони змогли зайняти ключові позиції і захистити їх від ворожих військ. АНЗАК також вирізнялися своєю мобільністю та адаптивністю до умов бою, що вони продемонстрували під час своїх напружених атак.

У 1917 році "Філомель", єдиний корабель ВМС Нової Зеландії повернувся до рідних вод. На той час крейсер, який прослужив 28 років, був найстарішим кораблем новозеландського флоту і потребував ремонту. Капітан Персіваль Холл-Томпсон не схвалив ремонт крейсера, оскільки це було б економічно не вигідно, і в квітні 1917 року старий крейсер був перетворений на плавучу базу. Гармати, демонтовані з цього корабля, були встановлені на торгових судах. Така доля спіткала єдиний військовий корабель ВМС Нової Зеландії наприкінці війни¹.

Таким чином, військова кампанія 1916–1917 років була дуже складною для АНЗАК, але вони продемонстрували високий рівень бойової підготовки та мужність у бою. Їхній внесок у цю кампанію був дуже значним і вплинув на перебіг Першої світової війни.

Для канадців, кампанія 1916-1917 років склалася теж важко і почалася вона, якщо брати найбільшу битву, з битви на річці Сомма. Наступ було

¹ Naval Historical Society Of Australia. HMNZS Philomel. URL: <https://navyhistory.au/hmnzs-philomel/> (дата звернення: 14.05.2023).

задумано з двох причин: по-перше, щоб зняти напругу у Вердені, а по-друге, щоб дати можливість росіянам просунутися на Східному фронті. Німецьке командування розуміло це, але наступ канадців був настільки приголомшливим, що німці були змушені організувати агресивну оборону. Кайзерівські укріплення були справжніми фортецями, з тонами конструкцій, кілометрами залізного дроту, безліччю оборонних ліній - словом, німецькі укріплення на Соммі являли собою інженерний геній того часу, і тому німецькі війська легковажно поставилися до французьких і британських військ, які готувалися до штурму.

Загальна мета операції полягала в тому, щоб прорвати потужну оборону, яку німці звели в цьому районі з початку 1916 року. Потім треба було ввести кавалерію через проломи і проникнути глибше на територію, контрольовану німцями. Канадська піхота й артилерія зіграли головну роль у цих кровопролитних, але безрезультатних боях¹.

Канадські війська билися на Соммі з липня по листопад. У битві брала участь 4-та канадська дивізія, яка прибула в той час на Західний фронт. Перед канадцами було поставлено завдання захопити село Курслетт, і 15 вересня 1916 року канадці за підтримки інших британських частин і танків почали атаку на німецькі позиції на захід від села. За допомогою танків атакувальникам вдалося захопити село². Канадські війська залишалися на своїх позиціях до листопада, після чого частини 4-ї канадської дивізії були перекинуті в район Вімі (Пікардія) у Франції.

Пізніше, прем'єр-міністр Великобританії, Ллойд Джордж, напише про відвагу і вклад у цей бій канадців: «The Canadians played a part of such distinction that thenceforward they were marked out as shock troops; for the remainder of the war they were brought along to head the assault in one great battle after another»³. В

¹ Government of Canada. Photos of Canadians at the Battle of the Somme. URL: <https://www.veterans.gc.ca/eng/remembrance/information-for/educators/learning-modules/beaumont-hamel/learning-stations/station-1-images> (дата звернення: 30.04.2023)

² История Первой мировой войны 1914–1918 гг. / под редакцией И. И. Ростунова. 1975. Т. 2. С. 181.

³ Government of Canada. Courcellette Canadian Memorial URL: <https://www.veterans.gc.ca/eng/remembrance/memorials/overseas/first-world-war/france/Courcellette> (дата звернення: 30.04.2023)

кінцевому результату, канадці понесли великі втрати серед особового складу і не змогли закріпити локальні успіхи, а тому позиції на річці Сомма залишилися за німецькою армією.

На початку 1917 року союзники розпочали ще один великий прорив, але він був підготовкою до великого наступу. Цього разу план полягав у тому, щоб поєднати французький наступ між Реймсом і Суасоном на півдні з британською диверсією в Аррасі на півдні. Тим часом, у березні 1917 року німці відступили до Лінії Гінденбурга¹, на нову лінію оборони, яка, незважаючи на втрату важливих стратегічних позицій і висот при відступі, була достатньо міцною, щоб витримати великий наступ ворога, з кілометрами колючого дроту, бункерами і кулеметними гніздами. Метою канадських військ у цьому наступі було захоплення Віммі-Рідж². Це було складне завдання, тому що для німців це був найважливіший елемент їхньої оборони³.

У травні 1917 року Борден відвідав Віммі-Рідж одразу після дорогої перемоги Канади. Зворушений труднощами, яких зазнали війська, і пишаючись їхніми бойовими досягненнями, 18 травня, після повернення до Канади, Борден оголосив, що «всі громадяни несуть відповідальність за захист своєї країни, і я вважаю, що битва за свободу та автономію Канади ведеться боротьбою на рівнинах Франції та Бельгії»

Вигідні для німців схили були переплетені довгою системою ретельно продуманих ліній окопів, бліндажів і тунелів, добре захищених колючим дротом і кулеметами, що добре оборонялися німцями, до того ж, прикривалася німецькою артилерією. Спроби відбити Віммі були зірвані частково успішною атакою французів у 1915 році. Однак ці атаки відкинули німців на не менш зручні та добре підготовлені позиції. Канадське командування засвоїло гіркий урок нападу зі слабкої позиції та наскільки в цьому плані вразлива піхота. Цього разу підготовка була детальною, а планування ретельним.

¹ Хауз Э. Архив полковника Хауза. Т.2. 2004. С. 347.

² Walke J. The Blood Tub: General Gough and the Battle of Bullecourt, 1917, Staplehurst 2008. P.143.

³ Хауз Э. Архив полковника Хауза. Т.2. 2004. С. 348.

У жовтні 1916 року, коли почалася підготовка до битви, штабних офіцерів відправили вивчати досвід на інші ділянки фронту, наприклад, у Верден, де французькі війська відкинули німців майже до їхньої початкової точки атаки¹. Інженери прорили чудові тунелі вздовж ліній хребта, побудували дороги і легкі залізниці, а також постачали солдат і боєприпаси набагато швидше. Операція підтримувалася великою концентрацією артилерії всіх типів, включаючи велику кількість важких гармат і гаубиць. Війська також були добре підготовлені.

На Соммі у офіцерів була змодельована місцевість, війська відпрацьовували свої ролі і всі солдати ознайомилися з тактикою. Цього разу було більше інформації, були зроблені аерофотознімки і, звичайно, війська були посилені на всіх рівнях командування на основі досвіду, отриманого на Соммі.

Попереднє бомбардування німецьких позицій почалося 20 березня, щоб приховати точний час і масштаби атаки та заплутати ворога. З 2 квітня воно посилювалося такими руйнівними ударами, що німці назвали цей період "тижнем агонії". В ніч на 8 квітня всі приготування були завершені. Піхота вийшла на підготовлені передові позиції, а 9 квітня, на світанку Великоднього понеділка, чотири дивізії, в тому числі 5-а дивізія, були висунуті і розпочався наступ².

Вперше працюючи разом, Канадський корпус піднявся на хребет за сильного вітру та снігопаду. Цьому передував своєчасний артилерійський обстріл, і канадці просунулися вперед. До обіду канадська дивізія зайняла весь хребет, за винятком двох точок - висоти 145 і висоти так званого Прища (Пімпл). Однак за три дні вони також були взяті. Бої були запеклими, загинуло 10 602 канадських солдатів, але результат був значним: 9 квітня інші британські

¹ Noble M. The Battle of Neuve Chapelle, March 1915. 2015. URL: <http://hiddenhistorieswwi.ac.uk/uncategorized/2015/02/the-battle-of-neuve-chapelle-march-1915/> (дата звернення: 15.05.2023)

² National army museum. 1916: Year of attrition. URL: <https://www.nam.ac.uk/explore/1916-year-attrition> (дата звернення: 15.05.2023)

дивізії атакували в інших місцях з помітними результатами, чим закріпили канадський штурм¹.

Перемога на Вімі-Рідж відзначається в Канаді як державне свято. Вперше чотири дивізії Канадського корпусу атакували разом і перемогли, а четверо канадців були нагороджені Хрестом Вікторії. Наприкінці літа перший канадський командир Канадського корпусу, нещодавно посвячений у лицарі сер Артур Каррі, отримав звання генерал-лейтенанта, змінивши сера Джуліана Бінга на посаді командувача Третьої армії.

Після перемоги на хребті Віммі, канадці продовжили операції в районі Арраса, забираючи увагу від французького фронту і відволікаючи німців від їхніх планів наступу на Фландрію. У битві на висоті 70, яка відбулася між 15 і 25 серпня, частина канадських військових потрапили в полон. У цих боях канадський корпус зазнав великих втрат - близько 9 100 чоловік, але одночасно досяг великих успіхів. Через втрату позицій і наступальних сил німецький план наступу на Фландрію був відкладений.

Третя битва канадської армії за Іпр відбулася в листопаді 1917 року. Канадський корпус під командуванням генерала Артура Карра брав участь у наступі на німецькі позиції на захід від Іпра. Битва за Іпр була жахливою подією, в якій загинуло понад 2 000 канадських солдатів і 4 000 було поранено². Однак, завдяки відважним атакам і підтримці добре підготовленої артилерії, канадці змогли зайняти німецькі позиції і впритул наблизитися до міста Іпр. Після битви при Іпрі Канадський корпус приєднався до загального наступу на Пашендальському фронті. Канадські війська знову відіграли важливу роль у битві, що відбулася в березні-квітні 1918 року. Вони захопили важливі німецькі позиції на південь від міста, взяли велику кількість військовополонених і здобули значні бойові перемоги. В результаті участі у Третій битві за Іпр та Пашендейльській наступальній операції канадці здобули репутацію сильної та

¹ Там само.

² National army museum. 1917: Year of stalemate. URL: <https://www.nam.ac.uk/explore/1917-year-stalemate> (дата звернення: 15.05.2023)

дисциплінованої армії¹. Це стало важливим кроком у підвищенні престижу Канади як нації на міжнародній арені.

Кампанія 1916-1917 років для Південно-Африканського Союзу була дуже активним періодом військових дій під час Першої світової війни. Південноафриканські війська брали участь у багатьох битвах на різних полях битв в Африці, Західній Європі та на Близькому Сході. Перша велика битва південноафриканської армії 1916 року відбулася в битві при Ін'емі на початку 1916 року, коли британські та південноафриканські війська атакували позицію з німецьким гарнізоном чисельністю близько 1 400 осіб². Британські війська, в тому числі 2-й південноафриканський полк, успішно прорвали німецьку оборону і атакували позицію. Ця перемога була важливою для британців, оскільки німецький гарнізон в Ін'емі був важливим пунктом комунікації, що зв'язував різні німецькі війська в Камеруні. Після цієї перемоги британці продовжили свої операції в Камеруні і повністю окупували країну до кінця 1916 року.

Південноафриканські війська брали участь у битві на Соммі³, яка відбулася в червні-липні 1916 року. У складі британської Першої армії південноафриканські війська брали участь у наступі на німецькі позиції на південь від Сомми. Під час боїв південноафриканська армія зазнала великих втрат: близько 2 500 південноафриканських солдатів загинули і понад 7 000 були поранені⁴. Однак їм вдалося захопити кілька ключових позицій на південному березі Сомми, що сприяло продовженню британського наступу. Це була найбільша битва південноафриканців на Західному фронті в 1916-1917 роках, але не єдина. Вони також брали участь у битвах на Північному фронті, включаючи битву при Лангемарку, битву при Дельвілі та битву при Позі. Південноафриканські війська також були відправлені до Єгипту та Палестини

¹ Там само.

² Encyclopedia 1914–1918. Stapleton T. Union of South Africa. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/union_of_south_africa (дата звернення: 15.05.2023)

³ Encyclopedia 1914–1918. Fogarty R. African Labour in Europe (Africa). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/african_labour_in_europe_africa (дата звернення: 15.05.2023)

⁴ Encyclopedia 1914–1918. Stapleton T. Union of South Africa. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/union_of_south_africa (дата звернення: 15.05.2023)

для боротьби проти Османської імперії, але це були локальні операції і кількість південноафриканських військ там була незначна, а тому можна впевнено казати, що основним фронтом кампанії 1916-1917 років для Південноафриканського союзу була Південна Африка та Німецька Східноафриканська кампанія.

У 1916 році південноафриканські війська брали участь у битві при Ель-Аріші та в операціях проти німецької східноафриканської колонії Танзанії¹. 1916 року південноафриканські війська брали участь у битві при Ель-Аріші на Синайському півострові на північному заході Єгипту. У цій битві британські, австралійські, новозеландські, індійські та південноафриканські війська зіткнулися з військами Османської імперії. Південноафриканські війська взяли участь у наступі на ворожі позиції і боролися за контроль над містом Ель-Аріш. Після тривалих боїв місто було звільнене від загарбників, що дозволило британським військам продовжити наступ на Синайському півострові.

Південноафриканські війська також воювали проти танзанійської колонії, відомої як Німецька Східна Африка. У цих конфліктах південноафриканські війська брали участь у низці битв, у тому числі в битві при Тандзані. Південноафриканці також брали участь у битвах при Намірегу та Сікіпі в рамках кампанії проти німецької східноафриканської колонії Танзанії. Тривала блокада гаваней танзанійської колонії завадила прибуттю підкріплень і забезпечила британцям перемогу в цій операції². Ця кампанія запам'яталася очевидцям своєю бридкою погодою, постійними зливами, чагарниками, які часто унеможлилювали наступ, а також жахливими хворобами, які інколи забирали життів більше, ніж це робив ворог. Так, 3 червня по вересень 1916 року від хвороб загинуло 53 000 тяглових тварин³. Точну цифру людських втрат від хвороб порахувати важко. Весь цей час німецька армія етапами

² Encyclopedia 1914–1918. Risemam N., Winegar T. Indigenous Experience of War (British Dominions). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/indigenous_experience_of_war_british_dominions (дата звернення: 15.05.2023)

³ Encyclopedia 1914–1918. Stapleton T. Union of South Africa. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/union_of_south_africa (дата звернення: 15.05.2023)

відступала з Африки під натиском союзників, коли це дозволяла погода, а тому вже на кінець 1917 року Британське командування прийняло рішення про перекидання сил на Західний фронт для фінального контрнаступу.

2. Ускладнення політичної та соціально-економічної ситуації в домініонах наприкінці війни.

Політична та соціально-економічна ситуація в Канаді, Новій Зеландії, Австралії та Південноафриканському Союзі наприкінці Першої світової війни була складною. Як території Британської імперії, ці країни брали участь у війні і зробили значний внесок у боротьбу проти Центральних держав, про що ми згадували раніше. Війна мала значний вплив на їхні політичні, соціальні та економічні системи.

Наприкінці війни домініони зіткнулися з труднощами та викликами, пов'язаними зі зміною політичних реалій та соціально-економічними наслідками війни. У політичному плані ці країни стали на шлях до більшої автономії та самоврядування, оскільки військова та економічна підтримка Великої Британії у війні підкреслила їхню здатність керувати своїми внутрішніми справами. Соціально-економічні наслідки війни також були важливими для домініонів. Військові зусилля та економічні витрати вплинули на соціальні сектори, спричинивши зміни в умовах праці, заробітній платі та військових витратах. Економічна дезорганізація, спричинена війною, також створила виклики для домініонів, які залежали від експорту і торгівлі з іншими країнами.

Ситуація в Австралії була складною, як і в інших домініонах, але зі своєю специфікою. Австралійці жваво йшли на фронт у 1914 році, ставили перед собою амбітні цілі та ідеї, зокрема зберегти суверенітет своєї другої батьківщини – Британської імперії. Але, на жаль, призма воєнного часу показала справжню ціну цього. Розбіжності в думках з командуванням, відмова забирати тіла померлих побратимів (навіть коли така змога була, про що ми згадували в попередньому розділі), розпорядження австралійським флотом як своїм (хоча це і в певній мірі було виправдано), відправка бійців закривати

складні ділянки фронту, провальні операції, зокрема трагедія Галліполі – все це спричинило хвилю нових ідей в суспільстві, яких не було до цього. Після Галліполі в Австралії взагалі склалася непроста ситуація. До 1915 року кожен місяць приходило приблизно 10 тисяч добровольців, але після евакуації з півострову число бажаючих впало до 6 тисяч чоловік на місяць. Люди розуміли, що це не війна на декілька місяців і Різдво в Лондоні. Це затяжний конфлікт на роки. Багато чоловіків прагнули помститися за полеглих співвітчизників, і серйозність конфлікту вже не була під сумнівом. Маючи п'ять дивізій за кордоном, австралійські лідери прагнули зберегти силу цих дивізій, а це означало постійне посилення новими військами.

Війна спричинила глибокі зміни в соціально-економічній сфері. Ескалація війни потребувала великої кількості працівників у військовому та сільськогосподарському секторах, що призвело до дефіциту робочої сили та зростання безробіття в інших галузях економіки. Зростання інфляції, обмеження зовнішньої торгівлі та збільшення податкового навантаження також створили труднощі для домогосподарств та бізнесу. Життя людей в домініоні ускладнилося. Працювати доводилося більше, робочих рук стало менше, а також рівень заробітної плати впав приблизно на 10 відсотків¹ і чим дужче падав ближче до кінця війни. Антивоєнні страйки відбувалися ще з 1914 року, але їх рівень був меншим ніж ті, що були в 1916-1918 роках. Урядова пропаганда вважала страйкарів ухиялянтами від війни і меншими патріотами.

Військова повинність розділила австралійське суспільство. Один з найкращих солдатів Австралії, Наталієн Джака розповів, що він був проти того, щоб чоловіків примушували воювати, і що він вважав призов на військову службу ударом по вільній Австралії. Війська також розділилися в питанні призову. У листах додому деякі чоловіки висловлювали не бажання

¹ Encyclopedia 1914–1918. Nathan W. Labour Movements, Trade Unions and Strikes (Australia). URL: https://encyclopedia.1914–1918-online.net/article/labour_movements_trade_unions_and_strikes_australia (дата звернення: 16.05.2023).

приєднуватися до них у боротьбі з німцями і османами, а інші вважали несправедливим те, що «ухилянти» не несуть своєї частки¹.

Унікальним аспектом австралійської пропаганди була енергійна (і часом жорстока) розмова в суспільстві, яка виникла під час двох невдалих референдумів про призов на військову службу 1916 та 1917 років, під час яких урядові та громадські групи, за та проти призову, обговорювали моральні та економічні проблеми, які порушила війна. Таким чином, хоча австралійська урядова цензура була суворою, у пропаганді домінували провоєнні голоси уряду, оскільки протестувальники проти війни та призову в армію випускали памфлети всупереч закону. Незважаючи на те, що багато з цих дебатів були відмінними, на австралійську пропаганду, тим не менш, сильно вплинула пропаганда з Великої Британії, яка надавала шаблон для плакатів вербування, а також забезпечила фундаментальний захист конфлікту через справедливу війну за допомогою пропаганди жорстокості. Теми пропаганди це мужність, спорт, честь та націоналізм. Звичайно була і антивоєнна пропаганда, але вона переслідувалася і слабо розповсюджувалася. Два референдуми про призов на військову службу стали сумно відомими в австралійській історіографії тим, що розкололи націю.

Зміни в настроях суспільства також з'явилися після ідеї жіночої обов'язкової мобілізації. До цього жінки теж активно виїжджали на фронт, але на добровільних засадах. Майже 3000 австралійських жінок служили медсестрами під час Першої світової війни. Більшість із них служили в Службі медсестер австралійської армії (AANS), хоча відомо, що десяток також служили медсестрами Королівського флоту Австралії. Решта приєдналися до інших союзницьких організацій, таких як Червоний Хрест (Французький, Британський та Австралійський), Імперська військова служба медсестер королеви Олександри, Служба медсестер територіальних сил, Австралійські

¹ Claude Marquet, artist, printed handbill, 1916. Accession number: ECPO 620. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/node/469> (дата звернення: 15.05.2023).

добровільні лікарні леді Дадлі, медсестри Армії порятунку та Служба медсестер армії Нової Зеландії¹.

Громадянські несвободи викликали невдоволення і протести серед деяких груп населення. Деякі протести були націоналістичною реакцією на війну і вимагали більшої автономії та самоврядування для Австралії. Це призвело до значних політичних і соціальних розбіжностей у країні. Однак відновлення військових успіхів і закінчення війни в листопаді 1918 року викликало хвилю оптимізму і сприяло політичній стабільності. Згодом ці події заклали фундамент для подальшого розвитку політичної та соціально-економічної ситуації в Австралії та встановлення подальшої незалежності і самоврядування в майбутньому.

Нова Зеландія, як уже згадувалося у дослідженні, була регіоном, палко відданим Британії. Коли вибухнула Перша світова війна, більшість населення без вагань підтримала другу батьківщину. Нечисленні пацифісти, які публічно висловлювали свою позицію, були суворо покарані відповідно до надзвичайних постанов, прийнятих невдовзі після цього. Найголосніша опозиція під час війни походила від тих, хто виступав проти призову до армії у 1917 році. Незгодні були покарані згідно з надзвичайним положенням, яке передбачало покарання від штрафів до довготривалого ув'язнення.

У Новій Зеландії була схожа з Австралією ситуація що до призову. Частина людей активно брала до рук зброю, інша частина виходила на вулиці, влаштовувала страйки і це було протягом війни, а в 1917-1918 роках антивоєнні рухи досягли свого апогею. Рішення підтримувати чи не підтримувати призов до армії було нерозривно пов'язане з політикою Лейбористської партії. Помірковані лейбористи, що походили з ліберально-лейбористської традиції компромісу, прагматизму та політики арбітражу, загалом підтримали війну, коли вона розпочалася. Радикали, однак, не підтримали. З класових міркувань вони стверджували, що війна – це ще один спосіб капіталістів експлуатувати

¹ Encyclopedia 1914–1918. Frances R. Women's Mobilisation for War (Australia). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/womens_mobilisation_for_war_australia (дата звернення: 16.05.2023).

робітників для отримання невиправданих прибутків. Їхній аргумент ґрунтувався на широко розповсюдженій спекуляції під час війни під виглядом виробництва для фінансування воєнних дій. Наприклад, ціни на продукти харчування під час війни зросли на 25 відсотків, тоді як заробітна плата зросла менш ніж на 15 відсотків¹.

Навіть м'яка критика призову могла призвести до ув'язнення. До кінця війни відбулося 102 успішних судових процеси за звинуваченням у підбурюванні, 67 осіб було ув'язнено, 29 – оштрафовано, а вісім – засуджено і звільнено. Серед ув'язнених була 70-річна Еллен Фуллер, яку звинуватили у "підбурливих" висловлюваннях на станції Палмерстон Норт². Християнські пацифісти виступали проти призову, незалежно від того, чи належали вони до церкви або сект, чи в деяких випадках їх заохочували або наказували виступати проти військової служби церковні лідери, або ж вони діяли самостійно. Вони вважали, що носіння зброї суперечить Божій волі, а примушування молодих людей носити військову форму підриває батьківський і біблійний авторитет і заохочує до насильства.

У середині 1917 року Міністерство оборони переглянуло списки тих, хто відмовився служити, і вирішило, що тих, хто все ще відмовляється мобілізуватися, буде відправлено за кордон наступним кораблем. Таким чином, у липні обласна військова влада відібрала 14 осіб як приклад. Це були робітники і промислові службовці, оскільки сім'ї робітничого класу вважалися менш помітними для публічного світу. Над чоловіками психологічно знущалися в таборах, на кораблі, на фронті, і деякі з них загинули на Західному фронті³. Чутки про жорстоке поводження з цими людьми дійшли до Нової Зеландії восени 1918 року і соціальна напруга сягнула свого максимуму. Владу і міністерство звинувачували у звірському поводженні з людьми і почали їх

¹ Parliamentary Practice in New Zealand. Fourth edition. URL: <https://www.parliament.nz/media/4110/parliamentary-practice-in-nz-text-1.pdf> (дата звернення: 16.05.2023). С.553–554.

² New Zealand History. New Zealanders who resisted the First World War. URL: <https://nzhistory.govt.nz/war/nzers-who-resisted-ww1> (дата звернення: 16.05.2023)

³ Encyclopedia 1914–1918. Grand T. Social Conflict and Control, Protest and Repression (New Zealand). URL: <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/social-conflict-and-control-protest-and-repression-new-zealand> (дата звернення: 16.05.2023)

порівнювати з німцями¹. Соціальна напруга почала поступово спадати під кінець війни та під час офензиви союзників, коли було зрозуміло, що Німеччина програє війну. Але навіть за таких умов, в домініоні переслідували противників мобілізації, пацифістів і, навіть, тримали їх у в'язницях після війни, можливо, як приклад для інших або як психологічне покарання за непокору перед владою.

Соціально-економічні проблеми домініону включали інфляцію, нестачу продовольства та зростання цін на споживчі товари. Робітники вимагали поліпшення умов праці, підвищення заробітної плати та захисту своїх прав. Крім того, існували міжнародні проблеми, такі як відносини з британським урядом і дебати про майбутній статус Нової Зеландії як незалежної країни.

Однією з головних проблем домініону була інфляція, спричинена зростанням військових витрат та скороченням експорту. Це спричинило зростання цін на товари та послуги і негативно вплинуло на купівельну спроможність населення. Також виникла нестача продовольства, оскільки частина ресурсів була перенаправлена на військову техніку. Це загрожувало продовольчій безпеці країни і викликало обурення серед населення. Труднощі виникали і з робочою силою. Зростаюча інфляція та підвищення вартості життя погіршували їхнє економічне становище. Робітники вимагали підвищення заробітної плати, скорочення робочого дня і поліпшення умов праці. Для захисту прав і соціальних інтересів робітників організовувалися страйки і протести. Крім того, соціальна нерівність стала більш вираженою після війни. Повернення ветеранів з фронту та повернення до цивільного життя створило проблеми з працевлаштуванням та соціальною підтримкою.

Що стосується Канади, то початок війни приніс разом з собою і безробіття, що, зокрема, спонукало чоловіків йти на фронт, але були і свої виключення, зокрема з французькомовних регіонів. Багато чоловіків у Монреалі обрали добре оплачувану, безпечну і легкодоступну роботу на заводах з виробництва боєприпасів, ніж війну. Ситуація з призовом

¹ Там само.

розколювала суспільство. Багато англоканадців вважали, що більшість франкоканадців не роблять свого внеску в перемогу у війні, і коли влітку 1917 року парламент ухвалив Закон про військову службу, дебати щодо призову все ще не вщухали, хоча в 1914 році прем'єр-міністр Борден обіцяв не використовувати призов, а в 1916 році він також пообіцяв надати 500 000 солдатів, щоб допомогти перемогти у війні. Це була приголомшлива цифра для країни з населенням 7,5 мільйона чоловік.

Закон про військову службу приніс нову хвилю громадського розчарування. Він набув чинності 28 серпня. Колишній прем'єр-міністр сер Вілфрід Лор'є заявив, що цей захід несе в собі насіння розбрату та роз'єднання. Він мав рацію: влітку 1917 року в Монреалі регулярно відбувалися демонстрації проти призову на військову службу. Розлючені натовпи розбили вікна в офісі газети *The Gazette*, яка виступала за призов на військову службу. Дім лорда Ательстана, власника газети *Montreal Daily Star*, яка також виступає за призов на військову службу, був підірваний на початку того місяця, хоча сам лорд залишився неушкодженим. Офіцери-вербувальники в різних частинах Квебеку не протистояли, боячись за своє життя. Канаді не вдалося уникнути введення обов'язкового військового обов'язку, який санкціонував запровадження військового обов'язку по всій території домініону¹.

Напруга в Квебеку була відчутною. Наприкінці березня 1918 року натовп знищив офіси військової служби в Квебеку. З Торонто терміново вигнали солдатів строкової служби, і 1 квітня вони відкрили вогонь із кулеметів по загрозовому натовпу, убивши чотирьох демонстрантів і поранивши десятки інших. Масштаби насильства шокували країну. Релігійні лідери та громадська влада закликали до спокою. Бунти припинилися, але гіркі спогади залишаться на десятиліття. Такою була ціна мобілізації в Канаді.

За словами історика Мартіна Оже, до весни 1918 року країна перебувала на межі громадянської війни; влітку 1917 року в багатьох великих містах

¹ Debates of the House of Commons, Sitting of 20 Sept., 1917, p. 6086–6087. URL: <https://parl.canadiana.ca/browse/eng/c/debates/12-7> (дата звернення: 25.03.2023)

Квебеку регулярно відбувалися демонстрації проти призову до армії; 1 січня 1918 року канадський уряд почав застосовувати Закон про військову службу, закликавши 400 000 людей по всій Канаді до військової служби; ситуація загострилася, коли до Квебеку відправили поліцейських домініону для забезпечення виконання закону. Після місяців напруженості, 1 квітня 1918 року, великий натовп зібрався в районі Сен-Совер міста Квебек та почав відкривати вогонь по місцевих солдатах. Після того, як натовп отримав вказівку розійтися, солдати отримали наказ відкрити вогонь. Цей інцидент, в результаті якого загинуло четверо цивільних осіб і було поранено понад 100 цивільних осіб і солдатів, призвів до заборони відправки понад 6000 озброєних англomовних солдатів (багато з них - призовники) з Онтаріо і Західної Канади до Монреалю і Квебеку. Стратегія канадського уряду виявилася успішною. Після великодніх заворушень у Квебеку повстання проти призову не відбувалися¹.

На фоні повстання 1917 року в Росії, прем'єр-міністр Борден прийняв ряд драконівських мір для підприємств та робочих задля уникнення бунтів, які проводилися періодично, а до цього ж, пізніше, в 1918 році, ще й заборонив виходити на страйки. Всі події призвели до нових повстань та вигуків про сепарацію від Канади (Квебек), та загальної самостійності від Британії. В суспільстві також почалися феміністичні рухи, зокрема на підприємствах, про рівність з чоловіками та таку ж заробітню плату, а також про те, що жінки можуть займати різні канцелярські посади, в той час як чоловіки можуть перейти на щось більш складне, і звичайно, що ці соціальні дисбаланси були викликані саме війною і тим, що велика частина чоловіків поїхала на фронт, а роль жінки в суспільстві різко змінилася².

Війна також мала значний вплив на зайнятість та соціальні умови в країні. Багато молодих чоловіків пішли на війну, що призвело до дефіциту робочої сили. Збільшилися військові замовлення і зросло виробництво

¹ Encyclopedia 1914–1918. Morin-Pelletier M. French Canada and the War (Canada). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/french_canada_and_the_war_canada (дата звернення: 16.05.2023)

² Там само.

військової техніки, що призвело до збільшення зайнятості, але це супроводжувалося збільшенням тривалості робочого дня і погіршенням умов праці. Зростання інфляції також було проблемою. Збільшення військових витрат і зростання грошової маси призвело до зростання цін на товари і послуги, що негативно вплинуло на купівельну спроможність населення. Ці ідеї та гасла знайшли своє відображення в політичних дебатах, промовах політичних лідерів та висвітленні у ЗМІ.

В Південноафриканському союзі Війна призвела до значного збільшення державних витрат на військові потреби, що спричинило зниження обсягів зовнішньої торгівлі та інвестицій. Це спричинило економічну кризу, яка призвела до зростання безробіття та девальвації національної валюти. Ця криза була дуже важкою і потребувала негайного вирішення або допомоги від метрополії, але Британській імперії було важко приділяти зараз велику увагу всім домініонам, зокрема надавати фінансову допомогу, тому що імперія сама була обвішана кредитами і обов'язками перед США, а особливо наприкінці війни та на фоні майбутньої офензиви Антанти. У Південній Африці ціни зростали швидше, ніж заробітна плата, і це призвело до різкого зростання вартості життя та сприяло посиленню соціального конфлікту.

Першого удару в економічному плані зазнала гірничо-видобувна промисловість. Почалися різкі скорочення, не виплати зарплат через неспроможність держави робити це. Страусине пір'я, яке процвітало до війни, після початку війни було майже повністю закрито для європейського ринку предметів розкоші¹. Страусина промисловість у регіоні Кару була спустошена, а тисячі робітників (переважно бідних чорношкірих) залишилися без роботи. Інша проблема, яка стала перешкодою для експорту – це замалий торговий флот домініону та необмежена підводна війна Німеччини, яка успішно топила і торгові кораблі. Транспортні проблеми, збільшення фрахту, страхування та

¹ Grundlingh A. Black Men in a White Man's War: The Impact of the First World War on South African Blacks. 1982. P. 17. URL: https://www.researchgate.net/publication/233647695_Black_Men_in_a_White_Man's_War_The_Impact_of_the_First_World_War_on_South_African_Blacks (дата звернення: 16.05.2023)

імпортні мита знизили конкуренцію на африканському ринку і сприяли швидкому розвитку вторинної індустріалізації. У період з 1915 по 1920 рік темпи зростання вторинної індустріалізації в Південній Африці становили 72%¹.

Війна призвела до значних соціальних змін у країні. Велика кількість молодих чоловіків і жінок були відправлені на війну, що призвело до нестачі робочої сили та скорочення виробництва. Війна також виснажила ресурси країни і негативно вплинула на життя населення, особливо бідних верств, підвищивши ціни на продукти харчування та інші товари першої необхідності². Зміни в суспільстві продовжувалися також тому, що політичні плани Союзу йшли зовсім не так, як на те розраховували. Південноафриканські політики хотіли розширення території до річки Замбезі, але Британія відмовила їм в цьому, втягнувши війська Союзу в Південно-Східний регіон для боротьби з Німеччиною та її колоніальними військами там, але кампанія затягнулася, стала дуже важкою і обидві сторони несли великі втрати, хоча розрахунок був саме на стрімкі воєнні операції в регіоні. Прем'єр-міністр Ян Смутс уявляв, що Британія віддасть Португалії південну частину Німецької Східної Африки в обмін на південну частину Мозамбіку, яка буде передана Преторії. Це дало б Південній Африці порти Бейра та Лоренко-Маркес (сьогоднішній Мапуту), логічні торгові точки для Трансваалю. Але і з цим рішенням метрополія тягнула і не давала чітких гарантій. Африканери знову обурились, тому що експансія була чи не єдиною ціллю для них у цій війні і метрополія їх в цьому стримувала, а на фоні цих соціальних обурень знову прокидалась стара ідея апартеїду, до того ж на ще свіжих ранах англо-бурської війни та повстання африканерів. На фоні великих втрат, безробіття, мітингів в Трансваалі розповсюджувалися ідеї соціалізму, особливо після подій 1917 року у Росії.

¹ Grundlingh A. Black Men in a White Man's War: The Impact of the First World War on South African Blacks. 1982. P. 18-20. URL:

https://www.researchgate.net/publication/233647695_Black_Men_in_a_White_Man's_War_The_Impact_of_the_First_World_War_on_South_African_Blacks (дата звернення: 16.05.2023)

² Там само. С. 15.

Порушення міжнародної торгівлі під час війни призвело до дефіциту імпортованих товарів та інфляції в Південній Африці. У поєднанні з вимогами воєнного часу це стимулювало зростання все ще невеликого виробничого сектору Південної Африки, а також сприяло урбанізації та електрифікації. Як і в інших країнах, війна підвищила статус і видимість білих жінок. Вони в'язали шкарпетки і відправляли посилки для армії, організовували збір коштів і заходи з підняття бойового духу, будували рекреаційні об'єкти для відвідування солдатів в Австралії та Новій Зеландії. У Великій Британії та Південній Африці сотні білих жінок стали військовими медсестрами. Білі жінки також відігравали ключову роль у громадському тиску, спрямованому на те, щоб працездатні чоловіки вступали до армії.

Жорстокі страйки, повстання, політичні розколи та переломні вибори, змінили політику Південної Африки та мали глибокий вплив, особливо на білий електорат протягом кількох десятиліть у післявоєнний період. До цього всього етнічна та расова напруженість. Південноафриканський Союз був суспільством зі складною расовою структурою. Війна висвітлила етнічні та расові розбіжності, особливо між білими африканцями та британцями, а також між білими колонізаторами та африканцями. Це призвело до соціально-політичних конфліктів і напруженості, а також до самосвідомості африканців, які хотіли самостійності від Британії.

Війна також вплинула на аграрний сектор. Зростання попиту на продовольство призвело до розширення сільського господарства. Однак, оскільки багато молодих чоловіків, які були фермерами, пішли на війну, робоча сила скоротилася, а виробництво впало. Тим не менш, ця галузь промисловості була дуже необхідна в той час, особливо для великих міст метрополії, які були заблоковані Німеччиною на деякий час.

3. Завершальний етап та проблеми повернення до мирного життя.

Після закінчення Першої світової війни у 1918 році з'явилося багато проблем, пов'язаних з переходом солдатів і суспільства в цілому до цивільного життя. Багато солдатів повернулися з війни з різними фізичними та психічними

травмами. Це стало серйозним викликом для суспільства і системи охорони здоров'я з точки зору надання медичної допомоги, реабілітації та соціальної підтримки інвалідам.

Після закінчення війни потреба у військовому виробництві зменшилася, і багато військовослужбовців було звільнено. Як наслідок, зросло безробіття, і солдати в пошуках роботи та стабільного доходу опинилися в економічній скруті. Щоб повернутися до цивільного життя, солдатам довелося адаптуватися до змінених обставин і очікуваних ролей. Від них часто вимагалось притупити свої військові інстинкти і звички та адаптуватися до цивільного життя, що могло бути важким і травматичним досвідом для них. Війна та її наслідки підвищили соціальну свідомість солдатів і суспільства. Багато солдатів, які повернулися, вимагали більшої соціальної справедливості, політичної участі та економічного процвітання. Широко розповсюдився рух протесту проти мобілізації, який ставив під сумнів існування регулярної армії.

Після перемир'я 1918 року воюючі сторони (але не тільки воюючі) зіткнулися з величезними труднощами при переході від війни до миру і повоєнного суспільства. Перш за все, постала нагальна проблема демобілізації. Мільйони чоловіків, які приєдналися або були призвані до великих армій, що воювали у Першій світовій війні, мали бути демобілізовані та реінтегровані у цивільне життя. Солдати, які воювали на боці союзників, повернулися до нормального життя швидше, ніж ті, хто воював на боці Троїстого пакту. Добровольці з корпусу АНЗАК, зокрема, перебували в Лондоні та Парижі як туристи, відвідували музеї та театри і не поспішали повертатися додому; деякі австралійські кораблі влаштовували турне по домініонам на шляху додому. Звичайно, перемога була надзвичайно яскравою і важливою для цих людей, але вона мала і темний бік.

Дуже повільно поверталися додому полонені. Після підписання перемир'я необхідно було організувати процес демобілізації, який передбачав зняття солдатів з військової служби та їхнє повернення до цивільного життя. Цей процес включав звільнення з військової служби, повернення зброї та техніки,

медичні огляди та демобілізаційні виплати. І звичайно, що такий складний процес затягнувся не на один місяць, а якщо рахувати до останніх військовополонених, то і не один рік. Зокрема через відсутність документів та відомостей про цих людей. Були організовані транспортні маршрути і засоби для вивезення в'язнів до їхніх домівок. Це були кораблі, пароплави, залізниці та інші види транспорту. Держави Домініону співпрацювали з військами союзників та міжнародними організаціями, щоб забезпечити безпечне повернення військовополонених. Більшість ув'язнених, які повернулися, потребували медичної допомоги та реабілітації через поранення та негативні наслідки ув'язнення. Для надання медичної допомоги та підтримки ув'язненим були створені спеціальні лікарні, реабілітаційні центри та програми. Але звичайно, що на мільйони солдатів всього цього не вистачало. Особлива потреба була у психотерапевтах, тому що у людей часто була поламана психіка, був розвинутий ПТСР і просто люди не могли швидко інтегруватися в суспільство без допомоги терапії. Чим довше тривала війна, тим глибшою була прірва між солдатами та цивільними вдома. Проблеми, які принесли з собою колишні військовослужбовці, були різноманітними, як і проблеми суспільств, до яких вони поверталися. Війна забрала своє з усіх сторін. Це ще більше ускладнило (повторну) зустріч і подальшу політичну, соціальну та правову взаємодію між солдатами, що повернулися, та рідними суспільствами.

Війна залишила по собі величезні демографічні проблеми, вдів, сиріт, літніх людей та непропорційну кількість чоловіків і жінок. Для прикладу, за деякими підрахунками, у Франції, за період війни, не народилося близько 1 400 000 дітлахів¹. Така ж доля спіткала Британію, домініони та інші країни-учасниці. Загалом, додому повернулося близько 8 000 000 інвалідів по всьому світу. Ступінь інвалідності був різним: одні втратили кінцівки, інші зір, треті зазнали пошкоджень внутрішніх органів, таких як легені або шлунок. Принаймні, в розвинених країнах Заходу вони змогли отримати різну ступінь державної допомоги. Але незалежно від того, чи отримують вони фінансову

¹ Weger E. The Hollow Years. France in the 1930s. London. 1995. p.11-13.

підтримку від держави, чи ні, їм довелося жити з наслідками війни на їхніх тілах до кінця життя. Війна вплинула не лише на їхнє фізичне здоров'я, але й на їхні стосунки з іншими людьми та ставлення до держави і суспільства в цілому¹. Звичайно, що люди також привозили з собою різні хвороби, типу туберкульозу та інші, що також впливало на суспільство. Учасники війни в домініонах отримували непогану пенсію протягом свого життя. В Австралії таких важкопоранених інвалідів було понад 80 тисяч².

Заходи з реабілітації поранених варіювалися від навчання у Великій Британії до надання землі в Новій Зеландії для солдатських поселенців. Новозеландський реабілітаційний госпіталь в Отледс-парку (історичний готель у графстві Суррей) був першим пунктом призначення для солдатів, які потребували реабілітації і став прикладом для багатьох країн. Тут викладачі Королівського коледжу мистецтв у Лондоні надавали ряд терапевтичних послуг, пізніше відомих як ерготерапія, таких як робота зі шкірою, плетіння, шиття та вишивання. Крім того, механічні майстерні та курси секретарів забезпечували підготовку до нових робочих місць, які враховували інвалідність. Але, на жаль, під це держави не могли швидко відреагувати і робочі місця для інвалідів або частково обмежених людей ще довгий час були обмежені і кількість їх була невелика.

Всі ці події спонукали солдат до створення ветеранського руху. Це було корисно, тому що солдати, які пройшли жахи війни, були тепер разом задля кращої інтеграції та проти бюрократії, яка вміло воювала проти ветеранів-одинаків. Такі групи об'єднувалися в умовні профспілки задля того, щоб навчитися наново сприймати своє тіло, навчитися знову бути батьками чи опікунами, віднайти в собі ті відчуття, емоції і переживання, які вони відчували до війни. Рух ветеранів мав свою силу через свій авторитет, тому що досвід, набутий солдатами на фронті, дуже поважався в суспільстві, а через велику кількість солдатів рух по-справжньому переріс в різні асоціації. Солдати

¹ Deborah C. *The War Come Home. Disabled Veterans in Britain and Germany, 1914–1939.* The Cambridge History of the First World War. Volume III Civil Society. Cambridge. 2014. pp. 600-601.

² Damousi J. *The Labour of Loss. Mourning, Memory and Wartime Bereavement in Australia.* Cambridge. 1999. p. 68.

відчували ностальгію за колишнім військовим життям і прагнули увічнити його. Створювалися навіть міжнародні ветеранські організації, Federation Interalliee des Anciens Combattants (FIDAC) і Conference Internationale des Associations de Mutilés et Anciens Combattants (CIAMAC) були найвідомішими з них. Ці організації мали свої фонди, створювали музеї, організовували зустрічі, але одна з найголовніших їх ідей була ідея примирення всіх ворогуючих держав.

Взагалі, всі домініони, дослідженням яких ми займалися, стали шанобливо ставитися до людей, які пережили війну. В усіх країнах зробили окрему пенсію ветеранам, робилися центри реабілітації для інвалідів та поранених, і всюди держава піклувалася про майбутню інтеграцію цих людей до нормального життя. Це була демобілізація не лише по факту, але і для внутрішнього розуміння суспільства. Люди хотіли вірити в те, що цей жах ніколи не повториться і що їх жертва, ця величезна ціна – виправдана.

Але навіть вдома не відразу знайшли спокій солдати та суспільство, тому що одразу після війни почалася епідемія грипу, яка забрала ще більше життів, ніж війна. Різкі міри, що були прийняті в Канаді, Австралії та Новій Зеландії, скоротили розповсюдження грипу, хоча це знову сильно вдарило по ослабленій економіці цих держав, але це була необхідна міра задля того, щоб подолати грип. Криза, грип, реабілітація, пацифістські організації, демобілізація – ось з чим стикнулися солдати, коли повернулися до рідних берегів.

Отже, світ стикнувся з новою формою боротьби під час Першої світової війни, яка мала назву окопна позиційна війна. Всі міфи про швидке закінчення війни «до Різдва» були розвіяні і у домініонів не було шляху назад. 1916-1917 рік став трагічним роком для всіх домініонів, тому що це були роки найбільших воєнних кампаній, які включали як відступи, так і контратаки. Була задіяна величезна кількість солдатів і великий відсоток від загального відсотку населення кожного домініону, це була справжня демографічна трагедія, з якою ще не стикався світ нового часу.

Активні події на фронті і вдома народжували нові партії, ідеї та думки в суспільстві. В Канаді набула широкого вжитку ідея сепарації Квебеку від Канади, Південноафриканський союз, приголомшений тими подіями, в які вони були затягнуті, і обіцянками метрополії, розумів гірку правду, що експансії на північ може і не бути, в Австралії була сильна нестача робочої сили вдома, розвивалася криза та велика кількість питань не збігалася з планами метрополії (як вивіз поранених з зони бойових дій та задіяння флоту без можливості швидкого ремонту), в Новій Зеландії схожа ситуація і повстання маорі. Зокрема, це був і час розповсюдження соціалізму, і домініонам пощастило мати при владі міцних та впевнених політиків, які, іноді драконівськими методами, але все-таки не допускали соціалістичні настрої і ідеї в маси і придушували їх прояви, особливо в цей нестабільний час. Усі домініони переживали глибоку економічну кризу через те, що не могли забезпечувати товарами і послугами одночасно і фронт і тил. Нестача фінансування, робочих рук, все це призводило до повільної, але впевненої стагнації суспільства. Час боротьби пацифістів і мілітаристів, консерваторів і лібералів – тому що в тилу війна йшла не менша аніж та, що на фронті. В усіх домініонах, з різною періодичністю, проходили мітинги і страйки. Десь, як в Канаді, за скорочення робочого дня і опосередковані, незалежно від статті, заробітні плати. В Південноафриканському союзі люди мітингували проти прийнятого в суспільстві того часу расизму і просували ідеї апартеїду. В Австралії і Новій Зеландії протестували через кризу, нестачу робочих місць і малі закупівельні ціни у фермерів. Все це розколувало суспільство домініонів, і період від 1916 до 1918 року став критичним в цьому плані.

Повернення бійців додому стало випробуванням як для солдат, так і для суспільства в тилу. Солдати вважали свій внесок беззаперечним і головним, часто зневажаючи ті години, тижні і роки жінок на заводах і фермерів на полі. Складний час для дітей, які ніколи не дочекались своїх батьків з далекого (а для кожного домініону це дійсно далека і чужа війна) фронту. Часто не розуміючи цілей та мотивації цих вчинків. Містами і селами рухалася хвиля обурення та

взаємної неповаги за ознакою того, хто чого більше зробив, хто більше ризикував і хто більше поставив на перемогу у цій війні. Звичайно, що були і позитивні речі. Так, держави-домініони частково добилися своїх задач і одночасно не забули про своїх солдатів. Всі країни, які були в дослідженні, забезпечили ветеранам гарну пенсію та соціальні гарантії, робочі місця та викарбували в собі нове шанобливе ставлення до ветеранів. Це було вкрай важливо для бійців, які пройшли через фронт. Але, на жаль, це було втрачене покоління та демографічна катастрофа ХХ століття, яка відгукується і понині.

ВИСНОВКИ.

Важко собі уявити, що століття назад країни виборювали своє право на існування таким жахливим методом. Війна, яка була по великому рахунку європейською, втягнула в себе різні регіони світу, включаючи і британські домініони. Канада, яку від Європи відділяє океан, Південноафриканський союз, що знаходиться на півдні Африки, Нова Зеландія і Австралія, які знаходяться в іншій частині світу – всі вони як одне ціле, в єдиному пориві, відгукнулися на позов своєї другої батьківщини. Деякі країни відгукнулися через позов честі та тому, що британці це часто родичі по крові переселенців, інші країни шукали у війні своєї вигоди як економічної, так і територіальної. Але всі вони зіштовхнулися з великою прірвою війни, яка тривала чотири роки та охопила суходіл, моря, океани і небо. Війна технологій та хіміків, війна хитрощів, авантур і розвідки.

З війною прийшли і складні суспільні рішення, зокрема в питаннях мобілізації. 1914 рік став апогеєм по набору добровольців у лави військ. Людей в домініонах було так багато, що їм відмовляли за найменших дрібниць. Все змінилося з 1915, тоді частка добровольців впала і продовжувала падати, що викликало занепокоєння і спонукало до рішучих дій, зокрема, до прийняття мобілізаційних рішень. Мобілізація стала неприємною деталлю життя людей, особливо для тих, хто мав свій бізнес, свою ферму або ще не встиг зробити сім'ю. Виступи пацифістів в домініонах придушувалися, іноді дуже жорстоко, а паралельно з цим люди активно боролися проти расистських порядків (Нова Зеландія, Південноафриканський союз, Канада), а також почав стрімко розвиватися рух за права жінок.

У військовому плані домініони не жалкували людей в тому плані, що відправляли їх на фронт стільки, скільки просила метрополія. Наступи німецьких сил були стрімкими і рішучими, а тому прогалини і широкий фронт треба було швидко оновлювати новими силами. Економічно країни теж робили все можливе, щоб підтримати Британську імперію. Південноафриканський

союз допомагав Англії як гірничо-видобувною сировиною, так і продуктами харчування, але криза і морська блокада визвали в країні інфляцію і сильне погіршення ситуації. Новозеландські фермери теж за безцінь віддавали продукти, які вони вирощували, на фронт. Австралійці віддали метрополії майже весь свій флот, хоча ситуація в їх країні була не настільки поганою як в інших країнах, хіба що там була критична демографічна криза. Канада забезпечувала фронт одягом, зерном, набоями, а трохи пізніше і снарядами та літаками. Ця країна швидко стала на військові рейки, хоча і у великий економічний мінус для себе, тому що часто теж, як і Британія, залежала від американських позик і кредитів. Жінки всіх домініонів взяли економічне горе на свої плечі та на плечі інших людей – тих, хто не хотів служити, дітей та літніх. Війна була єдиною для всіх. Домініони брали участь майже в усіх операціях Антанти. Це і війна на морі, і підводна війна, битви на суходолі, баталії у повітрі. Не було місця, де б не був задіяний виходець з Канади, Австралії, Нової Зеландії чи Трансваалю

Людство стикнулося з великою війною, світовою кризою, поганими врожаями, демографічною катастрофою та мільйонами людей, які повернулися з фронту додому і хотіли одного – миру та розуміння, що це все було заради великої цілі. Це травма не лише імперій, а всього цивілізованого світу, який на чотири роки просто спинився. Мільйони життів з домініонів забрала Велика війна, і мільйони життів повернулися додому з перемогою та бажанням повернутися в колишнє життя без страждань та горя.

У відсотковому відношенні всі країни понесли катастрофічні втрати свого найкращого, молодого та працездатного населення. Канада з майже 500 000 мобілізованих втратила понад 61 000 людей, при цьому, що станом на 1911 рік в Канаді проживало 7.2 млн осіб. За офіційними даними, під час війни Південноафриканський Союз мобілізував приблизно 136 070 солдатів. Це відповідає приблизно 4 відсоткам населення країни, яке на той час становило близько 3,4 мільйона. Втрати Південноафриканського Союзу по відношенню до населення склали приблизно 2,7 відсотка. Про відсоткове співвідношення втрат

Австралії і Нової Зеландії згадувалося в роботі, це 8.5 відсотків та 9.1. Данні втрат вражають, а тому ціна, яка була заплачена за припинення війни і перемогу не може бути забута.

Для кожного домініону є битва, яка стала символом або переломним моментом у розумінні нації і суспільства в цілому. Найвизначнішими битвами корпусу АНЗАК все-таки стала Галіполійська кампанія через свою масштабність, стрімкість та організаційну зібраність. Дійсно, новозеландці і австралійці змогли тісно співпрацювати і розуміти один одного, а також знаходити діалог з британськими командирами та генералами. У канадців вся кампанія на Західному фронті була складною, але саме битва при Віммі-Рідж стала рупором для майбутнього самостійного існування домініону. Саме у цій битві канадці стали єдиним цілим як нація та принесли великий вклад у локальну перемогу та стрімкий контрнаступ. Битва під Делвілем була найважливішою битвою, що ознаменувала вступ Південноафриканського Союзу в Першу світову війну. Ця битва відбулася влітку 1916 року під час битви на Західному фронті. Битва під Делвілем була надзвичайно жорстокою і кровопролитною. Незважаючи на великі втрати, південноафриканські війська шість днів утримували позиції, відбиваючи численні німецькі атаки; після шести днів важких боїв війська були змушені відступити, але їх героїзм і хоробрість стали прикладом мужності для всієї армії. Для Південної Африки це була одна з найкривавіших битв Першої світової війни, і її участь у цій битві визначила значення і внесок Південної Африки в цей глобальний конфлікт.

Війна однозначно стала переломним моментом для всіх домініонів та метрополії. Вони всі вибороли свою самостійність (або обмежену самостійність під протекторатом) та стали рівноправними членами серед народів світу та на світовій арені політики. Це було дуже важливо як для розвитку країн, так і для покращення ситуації і економіки макрорегіону. Свобода, що була виборена на полі битви, стала ключем до кращого існування і розвитку в майбутньому.

Під час Першої світової війни ці домініони зробили важливий внесок, продемонструвавши свою військову силу та відданість союзницьким

зобов'язанням. Вони отримали підтримку та певну допомогу від метрополії, що сприяло військовій діяльності та допомогло зберегти стабільність та економічну підтримку під час війни. З іншого боку, втрата великої кількості солдатів і руйнування населених пунктів та інфраструктури в Європі, в результаті війни, серйозно вплинули на різні регіони, що ускладнило їхнє повернення до мирного життя після війни. Крім того, участь у війні відіграла певну роль у формуванні національної ідентичності та незалежності на цих територіях. Участь у широкомасштабних військових операціях та спільних операціях з іншими союзниками підкреслила їхню незалежну роль на міжнародній арені та вплинула на політичну думку і розвиток домініонів. Нові ідеї незалежності та національної гордості, що з'явилися в цей період, сприяли формуванню національної ідентичності та подальшому зміцненню автономії цих країн. Війна також принесла економічні зміни в цих країнах. Збільшення військових витрат і розвиток інфраструктури стимулювали промисловий розвиток і підтримували економічне зростання. Попит на військові поставки сприяв розширенню виробництва та розвитку трудового сектору. Однак післявоєнний період поставив нові економічні виклики перед цими країнами, яким довелося пристосовувати свою економіку до цивільних потреб, адаптуватися до мирного режиму та відбудовуватися після поразки.

Список використаних джерел та літератури

1. Тирпиц А. Воспоминания / пер. с нем. В.Я. Голант. Москва: Воениздат, 1957. 526 с.
2. Хауз Э. Архив полковника Хауза. Т.2. 2004.
3. Юнгер Е. В стальных грозах. Видавництво 21. 2014.
4. Accession number: S 940.304 EU745 (v.358). From the State Library of Victoria's Redmond Barry Collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/recruits-companion-what-enlistment-means-information-respecting-pay-leave-repatriation-pension> (дата звернення: 10.05.2023).
5. Badge, 1915. Accession number: H37658/10. From the State Library of Victoria's Pictures collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/badge-volunteered-active-service-medically-unfit> (дата звернення: 10.05.2023).
6. Black R. General - The Honorable - Sam: An Uncensored Character-Sketch of the Minister Militia / R. Black // Maclean's Magazine. 1915. January. Pp. 38—40. URL: <https://archive.macleans.ca/article/1915/01/01/general-the-honorable-sam> (дата звернення: 10.05.2023).
7. Borden R. A Biography. 2 vols. Toronto. Macmillan. 1975.
8. Canada. House of Commons, Debates, 12 January 1910.
9. Claude Marquet, artist, printed handbill, 1916. Accession number: ECPO 620. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/node/469> (дата звернення: 10.05.2023)
10. From the State Library of Victoria's Riley & Ephemera Collection.
11. "Copper Trail" Contest. New Zealand Herald, Volume LV, Issue 16908, 22 July 1918, Page 4. URL: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19180708.2.19> (дата звернення: 10.05.2023).
12. "Crumb Card fundraiser". Ministry for Culture and Heritage. updated 19-Dec-2014. URL: <https://nzhistory.govt.nz/media/photo/crumb-card-fundraiser>

13. Durflinger S. French Canada and Recruitment during the First World War, issued by Canadian War Museum.
14. Fisher A. Election meeting at Colac, Victoria, 31 July 1914, in: The Canberra Times, 25 October 1928, URL: <http://trove.nla.gov.au/ndp/del/page/23015>
15. "Fundraising poster for soldiers". (Ministry for Culture and Heritage), updated 19-Dec-2014. URL: <https://nzhistory.govt.nz/media/photo/fundraising-poster-soldiers> (дата звернення: 10.05.2023).
16. George von Zedlitz arrives in Wellington. Ministry for Culture and Heritage). URL: <https://nzhistory.govt.nz/page/george-von-zedlitz-arrives-wellington>
17. Gibbs P. All of Vimy Ridge Cleared of Germans. The New York Times.
18. Government of Canada. Courcelette Canadian Memorial
19. Government of Canada. Photos of Canadians at the Battle of the Somme.
20. "Governor's Proclamation". The New Zealand Times. 6 August 1914. URL: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZTIM19140806.2.7.1>.
21. Granatstein J. Hillmer, Norman (eds.): Battle Lines. Eyewitness Accounts from Canada's Military History, Toronto 2004
22. Hamilton Spectator 8 March 1917, p6. From the State Library of Victoria's Newspapers Collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/women-must-come-forward>
23. Hornd B. The Canadian Way of War: Serving the National Interest. Toronto: Dundurn Press Ltd., 2006. 408 p.
24. Internet archive Waybackmachine. Ship histories
25. Kerr Brothers, photographer c 1914-1918. Accession number: H99.100/67. From the State Library of Victoria's Picture's collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/soldiers-marching-down-collins-street-during-world-war-i> (дата звернення: 10.05.2023).
26. Lady liverpool's appeal. Hawera & normanby star, volume lxxviii, issue lxxviii, 7 august 1914, page 5. URL: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/HNS19140807.2.17.33> (дата звернення: 10.05.2023).

27. Lockett J. Transcribed interview on Victorians at War viewed 8 February 2010. URL:
<https://webarchive.nla.gov.au/awa/20160223031258/http://pandora.nla.gov.au/pan/42636/20160223-1412/victoriansatwar.net/archives/personal.html> (дата звернення: 10.05.2023).
28. Montreal Star. August 10th. 1914.
29. Parliamentary Practice in New Zealand. Fourth edition. URL:
<https://www.parliament.nz/media/4110/parliamentary-practice-in-nz-text-1.pdf>
(дата звернення: 10.05.2023).
30. Percy George Samson. From the State Library of Victoria's Manuscripts collection. Accession number: MS 11838. URL:
<https://ergo.slv.vic.gov.au/image/it%E2%80%99s-hard-part-these-children>
(дата звернення: 10.05.2023).
31. Printed handbill, 1916. Accession number: ECPO 630. From the State Library of Victoria's Riley & Ephemera Collection. URL:
<https://ergo.slv.vic.gov.au/image/women-and-children-Regulations-for-the-Canadian-Medical-Service-1910-Ottawa-Government-Printer-1910>. (дата звернення: 10.05.2023).
32. Report of the Militia Council, 1914, Sessional Papers, 1915, no. 35, p. 57.
33. RG 9, series III-D-3, vol. 4033, folder 3, file 1.
34. Strachan A. 43rd Battalion, War diary of 43rd Battalion. RG 9, series III-D-3, vol. 4938, file 434.
35. The Herald, 5 August 1914, p12. From the State Library of Victoria's Newspapers collection. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/image/australias-first-gun> (дата звернення: 10.05.2023).
36. The Women must come forward. Hamilton Spectator 8 March 1917, p6. URL:
<https://ergo.slv.vic.gov.au/node/470> (дата звернення: 10.05.2023).
37. Walter. Canterbury Battalion, in Gavin McLean, I. McGibbon and K. Gentry (eds), The Penguin book of New Zealanders at war, Penguin, Auckland, 2009.

38. War Diary, 4th Canadian Infantry Brigade. RG 9, series III, vol. 4881, folders 236–239.
39. From the State Library of Victoria's Newspapers Collection
40. W. Russell. Wellington Battalion, in Jane Tolerton, An awfully big adventure: New Zealand World War One veterans tell their stories, Penguin, Auckland, 2013.
41. Агеев А., Вержховский Д., Виноградов В., Глухов В., Криницын Ф., Ростунов И., Соколов Ю., Строков А. Под редакцией Ростунова И. История первой мировой войны 1914-1918 гг. Москва: Наука, т.1, 1975. 446 с.
42. Агеев А., Вержховский Д., Виноградов В., Глухов В., Криницын Ф., Ростунов И., Соколов Ю., Строков А. Под редакцией Ростунова И. История первой мировой войны 1914-1918 гг. Москва: Наука, т.2, 1975. 608 с.
43. Грейвс Р. До свидания со всем этим. Лондон: Пингвин. 1960.
44. Енглунд П. Захват і біль битви. Перша світова в 211 епізодах. Фоліо. 2016.
45. Жуковская Н. Ю. Канада в системе международных отношений 1914–1919 гг. Тамбов: ТГУ, 2006. 32 с.
46. История Первой мировой войны 1914–1918 гг. / под редакцией И. И. Ростунова. 1975. Т. 2. С. 181.
47. Лебедев И. А. Австралия и Канада. Москва: Мысль, 1984. 431 с.
48. Леон А. Государство и экономика Канады. Москва: Наука, 1986. 317 с.
49. Лиддел Г. 1914. Правда о Первой мировой. Москва: Эксмо, 2009.
50. Мужеников В. Линейные крейсера Англии. Ч.1. СПб: Боевые корабли мира. 1999. 480 с.
51. Нохрин И. Общественно-политическая мысль Канады и становление национального самосознания (последняя треть XIX – начало XX вв.). Huntsville: Altaspera Publishing & Literary Agency, 2012. 232 с.

52. Симоненко Е. Канада в годы Первой мировой войны : проведение всеобщей регистрации трудовых ресурсов (по материалам канадской прессы). Научный диалог. 2019. № 12
53. Симоненко Е. Интеграция Канады в систему обороны Британской империи: 1902-1914 гг. Уссурийск: ГОУ ВПО «Дальневосточный государственный университет», 2008. 30 с.
54. Сороко-Цюпа О. Канада: 1918-1945: Ист. очерк. Москва: Наука, 1976. 504 с.
55. Тишков В. История Канады. Москва: Мысль, 1982. 268 с.
56. ANZAC day commemoration committee. The spirit of ANZAC. URL: <https://anzacday.org.au/spirit-of-anzac> (дата звернения: 10.05.2023).
57. Australian war memorial. Chapter XXX – The Evacuation Volume II – The Story of ANZAC from 4 May, 1915, to the evacuation of the Gallipoli Peninsula (11th edition, 1941).
58. Bean C. The Story of ANZAC from the outbreak of war to the end of the first phase of the Gallipoli Campaign, May 4, 1915. 1945.
59. Beckett I. The Making of the First World War. Yale University Press. 2012.
60. Bell I. Australian Army Mobilisation in 1914. Australian Army History Unit Occasional Paper Series.
61. Damousi J. The Labour of Loss. Mourning, Memory and Wartime Bereavement in Australia. Cambridge. 1999.
62. Deborah C. The War Come Home. Disabled Veterans in Britain and Germany, 1914–1939. The Cambridge History of the First World War. Volume III Civil Society. Cambridge. 2014.
63. Durflinger S. French Canada and Recruitment during the First World War, issued by Canadian War Museum.
64. DVA (Department of Veterans' Affairs) (2021), Australians on the Western Front 1916 to 1918, DVA Anzac Portal, accessed 28 April 2023

65. Encyclopedia 1914–1918. Felicity B. Dominion Soldiers on Leave in Europe (New Zealand). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/dominion_soldiers_on_leave_in_europe_new_zealand
66. Encyclopedia 1914–1918. Fogarty R. African Labour in Europe (Africa). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/african_labour_in_europe_africa (дата звернення: 10.05.2023).
67. Encyclopedia 1914–1918. Frances R. Women’s Mobilisation for War (Australia). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/womens_mobilisation_for_war_australia
68. Encyclopedia 1914–1918. Grand T. Social Conflict and Control, Protest and Repression (New Zealand). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/social_conflict_and_control_protest_and_repression_new_zealand (дата звернення: 10.05.2023).
69. Encyclopedia 1914–1918. Morin-Pelletier M. French Canada and the War (Canada). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/french_canada_and_the_war_canada
70. Encyclopedia 1914–1918. Nathan W. Labour Movements, Trade Unions and Strikes (Australia). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/labour_movements_trade_unions_and_strikes_australia (дата звернення: 10.05.2023).
71. Encyclopedia 1914–1918. Risemam N., Winegar T. Indigenous Experience of War (British Dominions). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/indigenous_experience_of_war_british_dominions (дата звернення: 10.05.2023).
72. Encyclopedia 1914–1918. Robertson E. Propaganda at Home (Australia). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/propaganda_at_home_australia (дата звернення: 10.05.2023).

73. Encyclopedia 1914–1918. Stapleton. T. Union of South Africa. URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/union_of_south_africa (дата звернення: 10.05.2023).
74. Encyclopedia 1914–1918. Timothy J. Union of South Africa.
75. Encyclopedia 1914–1918. Phillips J. Between Acceptance and Refusal - Soldiers' Attitudes Towards War (New Zealand). URL: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/between_acceptance_and_refusal_-_soldiers_attitudes_towards_war_new_zealand (дата звернення: 10.05.2023).
76. First allied victory. The South African campaign in German South-West Africa, 1914–1915. Military History Journal. Vol. 13 №2.
77. Gallipoli in brief. Ministry for Culture and Heritage. URL: <https://nzhistory.govt.nz/war/the-gallipoli-campaign/gallipoli-in-brief>
78. Gammage B. The broken years: Australian soldiers in the Great War, Melbourne University Publishing. Carlton. 2010.
79. Grundlingh A. Black Men in a White Man's War: The Impact of the First World War on South African Blacks. 1982
80. Harper G. Enzed J. : The New Zealand Soldier in the First World War 1914–1918. Auckland: Exisle Publishing.
81. Harper G. Massacre at Passchendaele: the New Zealand story, 2000. [
82. History of the Governor-General. Page 3 – Crown colony era. URL: <https://nzhistory.govt.nz/politics/history-of-the-governor-general/crown-colony-era> (дата звернення: 10.05.2023).
83. King J., Bowers M. Gallipoli: untold stories from war correspondent Charles Bean and front-line Anzacs: a 90th anniversary tribute, 2005.
84. Lockett J. Transcribed interview on Victorians at War viewed 8 February 2010.
85. Loveridge W. The Home Front: New Zealand Society and the War Effort, 1914–1919. Auckland: Massey University Press. 2019.

86. McGibbon L. *The Oxford Companion to New Zealand Military History*. Auckland: Oxford University Press. 2000.
87. McGibbon I. The Shaping of New Zealand's War Effort, August–October 1914. In Crawford, John; McGibbon, Ian (eds.). *New Zealand's Great War: New Zealand, the Allies & the First World War*. Auckland: Exisle Publishing. 2012. P. 65.
88. National army museum. 1916: Year of attrition. URL: <https://www.nam.ac.uk/explore/1916-year-attrition> (дата звернення: 10.05.2023).
89. Naval Historical Society Of Australia. HMNZS Philomel
Robertson A. *The Official History of Australia in the War of 1914-1918, Volume IX, The Royal Australian Navy*. Sydney. 1928.
90. New Zealand history. 1917: Arras, Messines and Passchendaele. URL: <https://nzhistory.govt.nz/war/western-front-1917>
91. New Zealand History. New Zealanders who resisted the First World War. URL: <https://nzhistory.govt.nz/war/nzers-who-resisted-ww1> (дата звернення: 10.05.2023).
92. Nicholson V. Wellington Battalion, in Jane Tolerton, *An awfully big adventure: New Zealand World War One veterans tell their stories*. Penguin, Auckland, 2013.
93. Noble M. *The Battle of Neuve Chapelle, March 1915*. 2015
94. Percy G. From the State Library of Victoria's Manuscripts collection. Accession number: MS 11838.
95. Padayachee V. *Struggle, Collaboration and Democracy: The 'Indian Community' in South Africa, 1860-1999*.
96. Russell W. Wellington Battalion, in Jane Tolerton, *An awfully big adventure: New Zealand World War One veterans tell their stories*, Penguin, Auckland, 2013
97. Scott E. *The Official History of Australia in the War of 1914-1918, Vol. XI, Australia during the War*, University of Queensland Press with the Australian

- War Memorial, St Lucia, 1989, p. 36; C.E.W. Bean, The Official History of Australia in the War of 1914–1918, Vol. I, The Story of Anzac, University of Queensland Press with the Australian War Memorial, St Lucia, 1981.
- 98.State Library Victoria. Arguments over conscription. URL: <https://ergo.slv.vic.gov.au/explore-history/australia-wwi/home-wwi/arguments-over-conscription>. (дата звернення: 10.05.2023).
- 99.Swart S. Desperate Men: The 1914 Rebellion and the Politics of Poverty in South African Historical Journal, 2000. Vol 42, No.1,
100. The Anzacs. URL: <https://nzhistory.govt.nz/war/anzac-day/the-anzacs> (дата звернення: 10.05.2023).
101. The encyclopedia of New Zealand Teara. Page 5. Western Front, 1916 to 1917. URL: <https://teara.govt.nz/en/first-world-war/page-5> (дата звернення: 10.05.2023).
102. The encyclopedia of New Zealand Teara. Page 8. Impact of the war. URL: <https://teara.govt.nz/en/first-world-war/page-8> (дата звернення: 10.05.2023).
103. The Women must come forward. Hamilton Spectator 8 March 1917.
104. Townsend C. Gallipoli 1915: tribute to those who were there, 1999.
105. Walke J. The Blood Tub: General Gough and the Battle of Bullecourt, 1917, Staplehurst 2008.
106. Weger E. The Hollow Years. France in the 1930s. London. 1995.

Косінов В. С. «Британські домініони в Першій світовій війні: компаративний аналіз».

Застосовуючи методи порівняння та аналізу під час роботи, а також використовуючи різноманітні джерела, автор дійшов до таких висновків. Британські домініони відіграли важливу роль у перемозі країн Антанти, їх внесок у війну можна прослідкувати у військовій компоненті завдяки залученню регулярних військ та добровольців, з високим ступенем мобілізації наявного чоловічого населення, що в кінці війни спричинило соціально-економічні проблеми та політичний розкол всередині суспільств. Також слід виокремити економічну складову. Так, за рахунок підтримки економіки метрополії шляхом постачання сировини, необхідних товарів та модернізації своїх підприємств домініони забезпечували необхідну стійкість Британської імперії в умовах Першої світової війни. Але при тому кожен домініон мав свої відмінності та особливості у наданні допомоги та у реакції суспільства на війну. Одні домініони повністю ставали на шлях війни, переводячи більшу частину економіки на підтримку метрополії, інші жертвували тим, що вже було набуто довоєнними роками, таким як військовий і торговий флот, інші, за неможливості давати техніку чи достатню кількість сировини, збільшували мобілізаційні потуги і компенсували нерівність наданої допомоги кількістю солдатів. Реакція суспільства теж змінювалась від країни до країни. Так рівень ентузіазму до війни у Південноафриканському союзі був значно нижчим ніж у Тихоокеанських домініонах. У наведеному дослідженні проаналізовано причину цієї різниці.

Kosinov V. S. "British Dominions in the First World War: A Comparative Analysis".

Applying methods of comparison and analysis during the work, as well as using a variety of sources, the author came to the following conclusions. The British Dominions played an important role in the victory of the Entente countries, their

contribution to the war can be traced in the military component thanks to the involvement of regular troops and volunteers, with a high degree of mobilization of the available male population, which at the end of the war caused socio-economic problems and political division within societies. The economic component should also be singled out. Thus, by supporting the economy of the metropolis through the supply of raw materials, necessary goods and the modernization of their enterprises, the dominions ensured the necessary stability of the British Empire in the conditions of the First World War. But at the same time, each dominion had its own differences and peculiarities in the provision of aid and in the response of society to the war. Some dominions went completely on the path of war, transferring a large part of the economy to support the metropolis, others sacrificed what had already been acquired in the pre-war years, such as the military and merchant fleet, others, due to the impossibility of providing equipment or a sufficient amount of raw materials, increased mobilization efforts and compensated inequality of the aid given by the number of soldiers. The reaction of society also varied from country to country. So the level of enthusiasm for the war in the Union of South Africa was much lower than in the Pacific Dominions. This study analyzed the reason for this difference.